

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД ЯК ОСНОВА ЇХНЬОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка II курсу групи 672-1

денної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси, банківська

справа, страхування та фондовий ринок»

Харовська Ангеліна Володимирівна _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Бак Наталія Андріївна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол №__ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Харовська А.В. Фінансова спроможність територіальних громад як основа їх конкурентоспроможності. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У дипломній роботі розглядається концепція фінансової спроможності територіальних громад як основного чинника їхньої конкурентоспроможності в сучасних економічних умовах, розглянуто концепції фінансової спроможності, фінансового потенціалу та фінансової безпеки, а також розглянуто їх взаємозв'язок, оцінено фінансову спроможність Чернівецької територіальної громади, узагальнено основні напрямки посилення її з урахуванням міжнародного досвіду та надано рекомендації щодо підвищення рівня фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади.

Ключові слова: фінансова спроможність, територіальні громади, фінансовий потенціал, фінансова безпека, фінансова незалежність, конкурентоспроможність, соціально-економічний розвиток, Чернівецька територіальна громада.

SUMMARY

Kharovska A.V. Financial capacity of territorial communities as the basis of their competitiveness. – Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The thesis examines the concept of financial capacity of territorial communities as the main factor of their competitiveness in modern economic conditions, expands the concepts of financial capacity, financial potential and financial security, and also considers their interrelationship, assesses the financial capacity of the Chernivtsi territorial community, summarizes the main directions of its strengthening taking into account international experience, and provides recommendations for increasing the level of financial capacity of the Chernivtsi territorial community.

Keywords: financial capacity, territorial communities, financial potential, financial security, financial independence, competitiveness, socio-economic development, Chernivtsi territorial community.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.В. Харовська

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	6
1.1. Фінансова спроможність – результат соціально-економічного розвитку територіальної громади.....	6
1.2. Методологія здійснення аналізу рівня фінансової спроможності територіальних громад.....	19
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	30
2.1. Оцінка поточного стану фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади.....	30
2.2. Характеристика фінансового потенціалу та фінансової безпеки Чернівецької територіальної громади.....	43
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	55
3.1. Зарубіжний досвід зміцнення фінансової спроможності територіальних громад.....	55
3.2. Рекомендації щодо підвищення рівня фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади	68
Висновки до розділу 3	70
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Фінансова спроможність територіальних громад стала важливим чинником їхньої конкурентоспроможності, особливо в умовах сучасних економічних викликів та обмеженості ресурсів, посилених війною з росією. Забезпечення фінансової спроможності громад має вирішальне значення для залучення інвестицій, що сприятиме їхньому сталому розвитку та створенню привабливих умов для життя мешканців. Це питання набуло особливої ваги, враховуючи зростаючу залежність деяких громад від державних дотацій і необхідність забезпечення їхньої економічної незалежності.

Важливість розвитку фінансової спроможності територіальних громад підтверджується численними програмними документами, зокрема Національною економічною стратегією до 2030 року та Планом Відновлення України, які спрямовані на посилення економічного потенціалу та конкурентоспроможності територіальних громад. Підвищення фінансової спроможності не лише сприяє соціально-економічному зростанню, але й підвищує конкурентоспроможність громад, що дозволяє їм забезпечувати високу якість життя для своїх мешканців та залучати інвестиції. Таким чином, дослідження шляхів підвищення фінансової спроможності є надзвичайно актуальним для забезпечення економічної стабільності та сталого розвитку територіальних громад України.

Дослідженнями теоретичних аспектів фінансової спроможності та її оцінювання займалися такі вітчизняні науковці Зілінська А. С., Рудаченко О.О., Тараруєв Ю.О., Шевченко Ю.А. Квасній Л.Г., Лобик О.О та інші. Питання фінансового потенціалу та фінансової безпеки у своїх роботах окреслювали Коляда, Т. А., Альохіна, О. С., Довженко, В. А., Першко, Л. О., Сус, Ю. Ю. тощо Аналізом зарубіжного досвіду зміцнення фінансової спроможності займалися Бібік, Н. В., Шаповал, Г. М., Клівіденко, Л. М., Мацедонська, Н. В., Олійник, Д. І. та інші.

Мета дослідження полягає в розкритті теоретичні аспекти та аналізі поточно стану фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади, щоб визначити потенційні вектори її посилення з урахуванням найкращого зарубіжного досвіду.

Поставлена мета обумовлює необхідність вирішення таких завдань: 1) розкрити сутність категорій «фінансова спроможність», «фінансовий потенціал» та «фінансова безпека»; 2) описати вітчизняну методологію оцінки рівня фінансової спроможності ТГ та порівняти її з зарубіжними аналогами; 3) оцінити рівень фінансової спроможності Чернівецької ТГ; 4) охарактеризувати поточний стан фінансового потенціалу та фінансової безпеки Чернівецької ТГ; 5) узагальнити зарубіжний досвід зміцнення фінансової спроможності ТГ з огляду на можливості їх потенційного імплементації в діяльність Чернівецької ТГ; 6) обґрунтувати еventуальні напрями підвищення рівня фінансової спроможності в Чернівецькій ТГ.

Об'єкт дослідження – фінансова система територіальних громад, яка включає процеси накопичення, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності громад.

Предмет дослідження – механізми формування, оцінки та використання фінансових ресурсів територіальних громад для забезпечення їх фінансової спроможності, фінансового потенціалу та фінансової безпеки в умовах сучасних економічних викликів.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: методи аналізу і синтезу — при вивченні теоретичних основ фінансової спроможності територіальних громад; системний підхід та історико-логічний метод — для аналізу еволюції концепції фінансової спроможності та вивчення її складових, а також для вивчення зарубіжного досвіду її посилення; метод порівняльного аналізу — для порівняння українських і зарубіжних підходів до оцінки фінансової спроможності територіальних громад; статистичний та економіко-

математичний методи — для оцінки фінансового стану Чернівецької територіальної громади; абстрактно-логічний метод — для формування висновків і рекомендацій щодо підвищення фінансової спроможності.

Науково-методологічною базою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені проблематиці фінансової спроможності територіальних громад, а також чинні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність місцевого самоврядування.

З метою забезпечення надійності та достовірності результатів дослідження в основу **інформаційної бази** покладено звітні дані Чернівецької територіальної громади, а також статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, оприлюднені на офіційних сайтах відповідних установ.

Апробація. Окремі результати дослідження висвітлені шляхом публікації наукової статті «Розвиток цифрової інфраструктури як чинник фінансової спроможності територіальних громад».

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, у тому числі шести підрозділів, висновку, списку використаної літератури та додатків. Її основний зміст викладено на 94 сторінках, які містять 7 рисунки. Список літератури включає 50 джерела на 6 сторінках, а додатки - 8 ілюстрацій на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Фінансова спроможність – результат соціально-економічного розвитку територіальних громад

Фінансова спроможність територіальних громад є однією з ключових характеристик, що визначає можливість територіальної громади здійснювати ефективне самоврядування та забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток. Вона передбачає здатність громади накопичувати, управляти і ефективно використовувати фінансові ресурси для виконання своїх зобов'язань, забезпечення належного рівня публічних послуг та підтримки розвитку місцевої інфраструктури. У цьому контексті важливо розглянути основні дефініції та характеристики фінансової спроможності, спираючись на сучасні дослідження у сфері місцевого самоврядування.

Фінансова спроможність є багатогранним поняттям, і різні науковці пропонують різні визначення цього терміну, що відображає широту та складність цього явища. Згідно з дослідженнями Зілінської, фінансова спроможність територіальних громад тісно пов'язана з процесами фінансової децентралізації, яка є основою для підвищення автономії громад. У своїй роботі вони зазначають, що першим кроком на шляху реформи місцевого самоврядування було надання додаткових бюджетних повноважень органам місцевого самоврядування та забезпечення їх стабільними джерелами доходів, що дозволило підвищити фінансову незалежність громад та сприяти їхньому розвитку [15].

Інші дослідники, такі як Рудаченко та Тараруєв, підкреслюють, що фінансова спроможність визначається як здатність громади акумулювати внутрішні та залучати зовнішні фінансові ресурси для забезпечення соціально-економічного розвитку громади. Вони зазначають, що фінансова

спроможність включає в себе як здатність до накопичення ресурсів, так і їх ефективного використання для реалізації місцевих програм розвитку [36].

Згідно з Кириленком та Баранцем, фінансова спроможність повинна розглядатися як здатність громади фінансувати свої поточні потреби та інвестувати в розвиток інфраструктури без постійної залежності від зовнішніх дотацій. Автори наголошують, що головна мета фінансової спроможності полягає в досягненні фінансової незалежності від центрального бюджету, що є ключовим фактором для забезпечення стійкого розвитку громади та підвищення якості життя мешканців [20].

Крім того, Дем'янчук у своєму дослідженні наголошує, що фінансова спроможність територіальних громад має включати здатність реагувати на виклики, такі як економічна криза або збройний конфлікт, що потребує гнучкого управління фінансами та адаптації бюджетної політики. Вона також підкреслює важливість горизонтального вирівнювання між громадами для забезпечення рівних умов розвитку в умовах кризи [10].

Таким чином, фінансова спроможність територіальних громад охоплює наступні аспекти: здатність генерувати власні доходи, ефективно планувати та використовувати фінансові ресурси, забезпечувати фінансову стійкість та незалежність від зовнішніх дотацій, а також адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. На основі таких різних підходів можна сформулювати таке визначення: фінансова спроможність територіальної громади – це її здатність акумулювати, планувати та ефективно використовувати фінансові ресурси для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, фінансової незалежності та задоволення потреб місцевого населення.

Фінансова спроможність є фундаментальною складовою місцевого самоврядування, оскільки вона визначає здатність територіальних громад забезпечувати якість і доступність суспільних послуг, що надаються місцевим жителям. Вона дозволяє громадам стати повноцінними учасниками економічного та соціального розвитку, підвищуючи рівень життя населення та

сприяючи економічній стабільності. Важливо розглянути фінансову спроможність як необхідну умову для успішного функціонування місцевого самоврядування та розвитку громади.

Фінансова спроможність територіальних громад є вирішальною для підвищення якості надання послуг, розвитку місцевого господарства та ефективного функціонування громад загалом. Проте багато громад залишаються фінансово залежними від міжбюджетних трансфертів, що ставить під загрозу їхню економічну стабільність та можливості розвитку [20].

Фінансова спроможність місцевих громад є основою для забезпечення сталого надання суспільних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист. Науковці підкреслюють, що фінансова спроможність дає можливість громадам не лише фінансувати поточні потреби, але й інвестувати у розвиток інфраструктури та реалізацію довгострокових програм розвитку, що підвищує загальний рівень добробуту населення [10, 15].

Більше того також варто відзначити, що належний рівень фінансової спроможності ТГ сприяє покращенню якості управління, оскільки громади, які мають достатні фінансові ресурси, можуть впроваджувати інноваційні підходи до управління та підтримувати ефективне виконання місцевих програм [8, 36]. Це дозволяє забезпечити економічну стабільність та посилює конкурентоспроможність громади на регіональному рівні.

Науковці Квасній та Лобик вказують на важливість фінансової спроможності для забезпечення незалежності громад від центрального бюджету. Автори підкреслюють, що фінансово спроможні громади можуть самостійно визначати пріоритети розвитку та розподіляти ресурси відповідно до потреб місцевого населення, що забезпечує більшу відповідність політики місцевим умовам та викликам [19].

Згідно з іншим дослідженнями, фінансова спроможність громад є ключовим фактором у створенні ефективної системи місцевого самоврядування. Вона забезпечує можливість демонструвати взаємозв'язок між податковими надходженнями та видатками, що сприяє зростанню довіри

населення до органів місцевого самоврядування та зміцненню соціальної єдності громади [37].

Саме тому, фінансова спроможність є важливим інструментом забезпечення автономії територіальних громад, що дозволяє їм ефективно управляти своїми ресурсами, виконувати соціально-економічні завдання та розвиватися у відповідності до потреб і пріоритетів місцевого населення. Вона сприяє зміцненню демократичних інститутів та підвищенню якості життя, забезпечуючи громади необхідними ресурсами для сталого розвитку та реалізації місцевих ініціатив.

Фінансово спроможні громади можуть активно підтримувати розвиток малого та середнього бізнесу, створюючи сприятливі умови для підприємництва, такі як податкові пільги, інфраструктурні проекти та фінансова підтримка. Такі громади можуть залучати інвесторів, що сприяє розширенню економічної бази та підвищенню фінансової стабільності, оскільки забезпечують стабільність і передбачуваність, що є важливим для потенційних вкладників. Сприятливий інвестиційний клімат сприяє залученню додаткових капіталовкладень, що стимулює економічний розвиток громади [32].

Однак, фінансова спроможність ТГ є тісно взаємопов'язана із двома іншими елементами фінансової екосистеми формування стійкості та сталого розвитку ТГ: фінансовим потенціалом та фінансовою безпекою. Власне їх злагоджена взаємодія дозволяє сформувати та підтримувати сприятливий інвестиційний клімат заснований на забезпеченні стабільності, прозорості та ефективному використанні фінансових ресурсів. Громади, які мають високий рівень фінансової спроможності та безпеки, можуть надавати інвесторам привабливі умови для ведення бізнесу, зокрема через підтримку інфраструктурних проектів, податкові пільги та прозорі фінансові процедури. [4, 5]. Саме тому, вважаємо за необхідне також розглянути більш детально дані дефініції та через їх призму визначити основні сфери зміни в разі їх динаміки

перш ніж перейти до дискусії стосовно їх взаємозв'язку та впливу один на одного.

Фінансовий потенціал варто трактувати як сукупність фінансових ресурсів, можливостей та інструментів, які місцеві органи влади можуть використати для забезпечення соціально-економічного розвитку громади. Він охоплює всі доступні фінансові джерела, зокрема власні доходи громади, державні субвенції, гранти, залучені інвестиції, а також можливості для зменшення витрат і підвищення ефективності використання ресурсів.

Згідно з дослідженнями Коляди та Алокіної, фінансовий потенціал громади включає фінансові можливості, які можна активізувати через ефективне використання податкових надходжень, залучення зовнішніх інвестицій та використання майна громади [22]. Важливим аспектом фінансового потенціалу є його динамічність, тобто здатність змінюватися залежно від змін у фінансовому та економічному середовищі. Це означає, що громади повинні мати гнучкість і адаптивність у своїх фінансових стратегіях, щоб реагувати на нові виклики та можливості.

У своїх роботах науковці Довженка та Першка зазначають, що фінансовий потенціал ТГ також включає здатність ефективно використовувати наявні активи та ресурси, включно з земельними ділянками та іншим майном громади, що може бути використане для генерації доходів [12]. Важливим компонентом є стратегія управління активами, яка дозволяє збільшити фінансовий потенціал громади шляхом раціонального використання власних ресурсів та залучення інвестицій. Це підкреслює необхідність стратегічного підходу до управління активами для забезпечення стійкого розвитку громади.

Рудаченко та Тараруєв звертають увагу на те, що фінансовий потенціал громад не обмежується лише акумуляцією фінансових ресурсів, а також включає їхнє ефективне управління та використання для досягнення соціально-економічних цілей. Вони підкреслюють, що ефективне управління фінансовими ресурсами громади є основою для підвищення якості надання

послуг, розвитку інфраструктури та підвищення якості життя населення. Стратегічне планування та довгострокові інвестиційні програми є важливими компонентами використання фінансового потенціалу громад для досягнення сталого розвитку [36].

Сгоричева вказує, що фінансовий потенціал ТГ є важливим індикатором її стійкості та конкурентоспроможності. Вона підкреслює, що громади з високим фінансовим потенціалом мають більше можливостей для залучення інвестицій, що сприяє економічному зростанню та розвитку місцевого бізнесу. Окрім цього, громади з добре розвиненим фінансовим потенціалом можуть забезпечити краще фінансування соціальних проєктів і підтримку малого та середнього бізнесу, що сприяє соціально-економічному зростанню на місцевому рівні [14].

Щур зазначає, що важливим компонентом фінансового потенціалу є здатність громад залучати додаткові фінансові ресурси через партнерські проєкти та грантове фінансування. Це дозволяє не лише підвищити загальний фінансовий потенціал, але й сприяти реалізації інноваційних проєктів, що позитивно впливає на місцевий розвиток. Залучення грантів та партнерство з бізнесом дозволяють громадам створювати нові робочі місця та розвивати інфраструктуру, що є важливим фактором для підвищення їхньої конкурентоспроможності [45].

Дослідження Голинського та Нурієвої показує, що фінансовий потенціал включає також можливості для розвитку бюджетних ініціатив, таких як участь громадян у бюджетуванні. Це сприяє підвищенню прозорості у використанні фінансових ресурсів та залученню мешканців до процесу прийняття рішень, що зміцнює довіру до місцевих органів влади та стимулює активну громадську участь [6].

Таким чином, фінансовий потенціал територіальних громад є комплексним поняттям, яке включає сукупність фінансових ресурсів, інструментів, активів та можливостей, що можуть бути використані для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку громади. На основі

проведеного аналізу можна визначити фінансовий потенціал як здатність громади мобілізувати та ефективно використовувати фінансові ресурси, активи та можливості для забезпечення економічного зростання, підвищення якості життя населення та створення умов для сталого розвитку. Він тісно пов'язаний з фінансовою спроможністю громади, оскільки є базою для формування стабільних і достатніх фінансових потоків, необхідних для забезпечення фінансової самостійності та ефективного самоврядування.

Зважаючи на центральність поняття «фінансові ресурси місцевих бюджетів» у механізмі забезпечення високого рівня фінансового потенціалу, вважаємо за потрібне оглядово розглянути дану категорію. Проаналізувавши пояснення даного терміну різними науковцями, можемо сформулювати наступне трактування: «фінансовими ресурсами територіальної громади є: надходження бюджету та цільових позабюджетних фондів, фінансові ресурси суб'єктів підприємницької діяльності та фінансово-кредитних установ, доходи домогосподарств, додаткового залучені кошти ззовні» [40, с. 102]

Окрім, надання визначення поняття «фінансові ресурси місцевих бюджетів», вважаємо за необхідне розглянути основні положення Європейської хартії місцевого самоврядування щодо фінансових ресурсів (Додаток А), оскільки вони встановлюють фундаментальні принципи, які визначають ефективність формування та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні. Ці положення є важливими для розуміння основ управління фінансами громад і їхньої фінансової спроможності, оскільки сприяють забезпеченню незалежності та гнучкості в ухваленні фінансових рішень. Крім того, аналіз положень Хартії допомагає простежити зв'язок між раціональним управлінням фінансовими ресурсами та здатністю громади досягати сталого соціально-економічного розвитку.

Досить важливими є також те, що фінансовий потенціал ТГ складається з різних елементів, кожен з яких відіграє важливу роль у формуванні та розвитку фінансової спроможності громади. Елементи фінансового

потенціалу включають ресурсні, інституційні та економічні аспекти, які мають безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток громади. Зокрема:

- ресурсні аспекти фінансового потенціалу охоплюють всі наявні фінансові ресурси, які громада може використовувати для реалізації своїх завдань. Це включає власні доходи громади, державні субвенції, податкові надходження, гранти та інвестиції. Основним ресурсним компонентом є здатність громади генерувати власні доходи та залучати зовнішні інвестиції для фінансування місцевих проєктів. Важливим аспектом є здатність громади використовувати свої активи, такі як земельні ділянки, комунальне майно, для підвищення доходності та фінансової незалежності [22].

- інституційні аспекти фінансового потенціалу включають здатність місцевих органів влади створювати умови для ефективного управління фінансовими ресурсами. Розвиток інституційної спроможності, зокрема професійного кадрового складу та прозорих процедур управління, є важливим фактором для підвищення фінансового потенціалу громади. Інституційна стабільність дозволяє громадам краще планувати свої бюджети, забезпечувати прозорість фінансових операцій та залучати додаткові фінансові ресурси через партнерства та грантове фінансування [17, 46].

- економічні аспекти включають економічний розвиток громади та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Громади з високим фінансовим потенціалом можуть створювати сприятливе середовище для малого та середнього бізнесу, що сприяє економічному зростанню. Розвиток місцевої економіки, стимулювання підприємництва та інновацій є важливими чинниками, які підвищують здатність громади до сталого розвитку [7].

Кожен з вищеописаних елементів фінансового потенціалу відіграє критичну роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку громади. Ресурсні аспекти забезпечують наявність коштів для реалізації місцевих програм і проєктів, що покращують інфраструктуру та рівень життя мешканців. Інституційні аспекти гарантують ефективність використання цих ресурсів через прозорі та ефективні механізми управління. Економічні

аспекти, у свою чергу, сприяють створенню нових робочих місць, розвитку бізнесу та залученню інвестицій, що забезпечує довготривалий економічний розвиток громади.

Варто також зазначити, що при аналізі рівня фінансового потенціалу ТГ варто розглядати його через призму трьох складових: фактичного, реального та потенційного фінансового потенціалу. Такий комплексний підхід дозволяє виявити не лише поточний стан громади, але й оцінити її перспективи для зростання та підвищення фінансової спроможності в умовах динамічних змін. Оскільки, розгляд фактичного потенціалу дає змогу оцінити наявні фінансові ресурси, які громада має у своєму розпорядженні на даний момент. Реальний потенціал дозволяє врахувати можливості для збільшення доходів за умови ефективного використання існуючих ресурсів, зокрема через оптимізацію управлінських процесів. Потенційний фінансовий потенціал, у свою чергу, включає прогнозування можливостей громади залучати додаткові ресурси та реалізувати нові джерела доходів у майбутньому [14].

Для оцінки майбутніх фінансових можливостей територіальної громади необхідно враховувати ресурси, які є на її території, але ще не використовувалися у виробничо-господарській діяльності. Сюди також відносяться підприємницькі суб'єкти, які перебувають на етапі створення, та нові ініціативи у сфері послуг для населення і бізнесу. Важливо здійснити прогноз ефективності використання таких ресурсів на визначений період, беручи до уваги усі витрати на реалізацію цих проєктів [9].

Інвестиційна привабливість місцевого бюджету та можливості використання земель громади мають значний вплив на фінансовий потенціал територіальної громади. Тому раціональне використання земельних ресурсів надає реальні можливості для збільшення доходів місцевих бюджетів, а відповідно — і для покращення фінансового потенціалу ТГ.

Таким чином, ОМС можуть використовувати різноманітні фінансові інструменти для забезпечення фінансової спроможності місцевого бюджету. Перелік таких інструментів згруповано та представлено в Додатку Б.

Фінансова безпека ТГ стосується в першу чергу безпосередньо стійкості до зовнішніх та внутрішніх викликів. Вона трактується як здатність громади забезпечувати стабільність фінансової системи, мінімізувати фінансові ризики, та ефективно використовувати наявні ресурси для підтримки соціально-економічного розвитку. Фінансова безпека включає захист громади від фінансових загроз, таких як економічні кризи, втрати доходів, або скорочення бюджетних надходжень.

Згідно з роботами Бугіля, фінансова безпека громади охоплює здатність до накопичення резервів, які можуть бути використані для компенсації втрат у разі кризових ситуацій. Вони підкреслюють, що важливим аспектом є здатність громади адаптувати свої фінансові плани в умовах непередбачуваних змін у макроекономічному середовищі, що дозволяє зберігати стабільність функціонування громадських інститутів [3].

Дослідження Мунько додає, що фінансова безпека повинна включати розвинуту систему фінансового моніторингу, яка дозволяє відстежувати та вчасно реагувати на потенційні ризики. За його словами, моніторинг і фінансовий контроль є основою для запобігання фінансовим порушенням і забезпечення ефективності управління ресурсами громади. Також, Мунько підкреслює значення наявності страхових механізмів та резервних фондів як важливого елементу підтримки фінансової безпеки [27].

Аналіз науковців Стащук та Жук демонструє, що фінансова безпека також включає розвиток інституційної спроможності місцевих органів влади. Це охоплює створення умов для ефективного управління фінансовими ресурсами, включаючи підготовку кваліфікованих кадрів, які здатні управляти бюджетними процесами та розробляти стратегії з мінімізації ризиків. Вони також зазначають, що важливим аспектом фінансової безпеки є забезпечення прозорості та підзвітності бюджетних операцій, що сприяє підвищенню довіри громадян до місцевих органів влади [39].

Праця Бак показує, що фінансова безпека включає заходи щодо розвитку бюджетних резервів, які можуть бути використані для протидії кризовим

ситуаціям. Науковиця наголошує на важливості бюджетної стійкості як критерію фінансової безпеки, що дозволяє громаді залишатися стійкою до зовнішніх економічних викликів та внутрішніх бюджетних коливань [1].

Таким чином, фінансова безпека є саме тим ключовим фактором забезпечення фінансової стійкості ТГ, що дозволяє знизити ризики, забезпечити стабільність бюджетних надходжень і захистити громаду від фінансових криз. Вона тісно пов'язана з фінансовою спроможністю, оскільки забезпечує стабільну основу для реалізації соціально-економічних програм громади. Фінансова безпека, фінансовий потенціал та фінансова спроможність є взаємодоповнювальними компонентами, що забезпечують сталий розвиток та підвищення якості життя мешканців громади.

Провівши ретельний аналіз понять «фінансова спроможність», «фінансовий потенціал» та «фінансова безпека» можна зрозуміти наскільки важливими драйверами є соціально-економічні фактори для досягнення високих значень зазначених показників і, як наслідок, формування високого рівня конкурентоспроможності ТГ. До основних факторів належать створення нових робочих місць, розвиток підприємництва, підвищення рівня заробітної плати, а також загальне покращення соціально-економічного середовища громади. Всі ці фактори взаємопов'язані та створюють передумови для збільшення фінансових надходжень до місцевого бюджету, що, у свою чергу, підвищує фінансову спроможність громади. Ба більше, можна зазначити, що самі ці фактори є одночасно і причиною і наслідком успішного функціонування громади, а, отже, і високого рівня її фінансової спроможності.

Створення нових робочих місць є ключовим чинником, що сприяє зростанню доходів мешканців та збільшенню податкових надходжень до бюджету громади. Завдяки розвитку підприємництва громади можуть підвищувати економічну активність, створюючи умови для залучення інвестицій та розвитку місцевого бізнесу. Це дозволяє формувати стабільну фінансову базу для громади, підвищуючи її здатність реалізовувати соціально-економічні програми та інфраструктурні проекти [23, 26, 30].

Підвищення рівня заробітної плати також є важливим фактором впливу на фінансову спроможність громади. Зростання доходів населення сприяє підвищенню купівельної спроможності, що стимулює розвиток місцевого ринку та сприяє зростанню податкових надходжень. Крім того, громади, де спостерігається зростання рівня заробітної плати, стають привабливішими для інвесторів, оскільки забезпечують стабільне середовище для економічної діяльності [17, 22].

Розвиток підприємництва є ще одним важливим аспектом, що впливає на фінансову спроможність громади. Підтримка місцевих підприємців, надання податкових пільг, а також розвиток інфраструктури створюють сприятливе середовище для бізнесу, що сприяє зростанню економічної активності. Це, у свою чергу, збільшує фінансові надходження до бюджету громади та підвищує її фінансову незалежність [5, 9].

Фінансова спроможність, фінансовий потенціал та фінансова безпека територіальних громад утворюють позитивний цикл, що сприяє сталому соціально-економічному розвитку. Фінансова спроможність дозволяє громадам інвестувати у розвиток інфраструктури, покращувати якість суспільних послуг, підтримувати місцевий бізнес та забезпечувати належний рівень соціального забезпечення. Це створює умови для підвищення рівня життя мешканців, що, своєю чергою, сприяє зростанню економічної активності та збільшенню фінансових надходжень [12].

Фінансовий потенціал громади, що включає наявні фінансові ресурси, активи та можливості для їх ефективного використання, сприяє створенню сприятливого середовища для залучення інвестицій та розвитку економіки. Розвиток інфраструктури та підтримка підприємництва стимулюють створення нових робочих місць, підвищують рівень доходів населення та зменшують соціальну нерівність. Це, у свою чергу, підсилює фінансову спроможність громади, створюючи замкнений цикл позитивного розвитку [15].

Фінансова безпека забезпечує стабільність та захист фінансових інтересів громади в умовах невизначеності. Вона мінімізує ризики, пов'язані з економічними коливаннями, та забезпечує стійкість фінансової системи громади. Це дозволяє громадам ефективно реалізовувати свої функції, навіть у періоди криз, забезпечуючи безперервність соціально-економічного розвитку та підвищення якості життя мешканців [27].

Таким чином, соціально-економічні фактори, такі як створення нових робочих місць, розвиток підприємництва та підвищення рівня заробітної плати, є важливими драйверами фінансової спроможності територіальних громад. Взаємодія фінансової спроможності, потенціалу та безпеки формує позитивний цикл, що сприяє сталому розвитку громади, підвищує її конкурентоспроможність та призводить до покращення інфраструктури та вирішення соціальних проблем.

Отже, фінансова спроможність територіальних громад є важливим чинником забезпечення їхнього сталого розвитку, оскільки саме вона дає змогу громаді здійснювати ефективне самоврядування, підтримувати належний рівень суспільних послуг і розвивати місцеву інфраструктуру. У контексті соціально-економічного розвитку, фінансова спроможність є не лише індикатором ефективного використання фінансових ресурсів, але й показником здатності громади адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів.

Проведений аналіз показав, що фінансова спроможність є багатогранним поняттям, що охоплює здатність генерувати власні доходи, ефективно планувати витрати та забезпечувати фінансову стійкість. Різні дослідники акцентують увагу на різних аспектах цього поняття, включаючи фінансову децентралізацію, незалежність від зовнішніх дотацій, здатність адаптуватися до змін і забезпечувати соціально-економічні потреби громади.

Належний рівень фінансової спроможності сприяє зміцненню місцевих інститутів, що, своєю чергою, дає змогу громадам самостійно визначати пріоритети розвитку, ефективно розподіляти ресурси, підтримувати місцевий

бізнес і залучати інвесторів. Це створює передумови для формування сприятливого інвестиційного клімату, що є запорукою економічного зростання та покращення добробуту місцевого населення.

Фінансова спроможність також пов'язана з фінансовим потенціалом та фінансовою безпекою громади, які взаємодоповнюють одне одного, забезпечуючи сталий розвиток. Разом ці три елементи утворюють фінансову екосистему, що підтримує стійкість громади, сприяє підвищенню її конкурентоспроможності та забезпечує можливість реагувати на нові виклики та можливості. У кінцевому результаті це сприяє формуванню позитивного соціально-економічного циклу, що сприяє сталому розвитку територіальних громад.

1.2. Методологія здійснення аналізу рівня фінансової спроможності територіальних громад

Методологія аналізу рівня фінансової спроможності територіальних громад є важливим інструментом для комплексної оцінки їхніх можливостей і потенціалу. Достовірна інформація про фінансовий стан місцевих бюджетів дозволяє не лише оцінити поточний стан, але й забезпечує основу для ефективного планування та раціонального використання ресурсів. Це також надає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо оптимального розподілу фінансових коштів та стратегічного розвитку громади.

Оцінка рівня фінансової спроможності територіальної громади дає змогу чітко визначити її переваги та потенційні ризики, а також сформулювати стратегічні рекомендації щодо покращення економічного становища. Існує безліч підходів та методів для визначення цього показника, кожен із яких має свої особливості й переваги. Розгляд цих методологій дозволяє отримати глибше розуміння процесу оцінки фінансової спроможності, що є важливим для подальшого підвищення конкурентоспроможності територіальних громад.

При формуванні алгоритму оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів доцільно звертатися до сучасних методичних рекомендацій вітчизняних та зарубіжних науковців.

Зокрема, постановою КМУ від 8 квітня 2015 р. № 214 була затверджена постанова «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» [35]. Дана методика визначає вимоги до створення територіальних громад, які мають бути інституційно та фінансово спроможними вирішувати суспільні питання в межах своєї компетенції для задоволення потреб жителів відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Згідно із затвердженими критеріями оцінки, рівень спроможності територіальної громади класифікується як низький, середній або високий. Оцінка спроможності громади на етапі створення (тобто об'єднання) стала важливою складовою для формування дієздатних органів місцевого самоврядування, які повинні забезпечити вирішення усіх суспільних питань та створення комфортного середовища для жителів.

Однак не менш важливим є питання спроможності місцевого самоврядування належним чином виконувати свої функції в середньо- та довгостроковій перспективі. Існуюча методика оцінки рівня спроможності, запропонована урядом, враховує лише момент створення громади. У той же час, критерії для оцінки подальшої діяльності громад, зокрема їх здатності ефективно реалізовувати свої повноваження, відсутні. Це вказувало на необхідність розробки системи показників та критеріїв, які б відображали найважливіші аспекти для оцінки інституційної спроможності територіальних громад.

Саме тому, вважаємо, що при подальшому аналізі рівня фінансової спроможності ТГ варто за основу брати алгоритм розроблений «експертами Центру політико-правових реформ за підтримки Європейського Союзу та його держав-членів: Німеччини, Швеції, Польщі, Данії, Естонії та Словенії» в жовтні 2023 року за підтримки Програми "U-LEAD з Європою [16]. Даний

алгоритм враховує досвід європейських країн, що робить його актуальним для використання сьогодні при оцінці фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад України.

В рамках даної методології визначають 11 індикаторів оцінювання фінансової спроможності ТГ, обчислених на основі даних «про чисельність населення та показників виконання бюджету відповідної громади» [16]. Детальна інформація про показники та їх розрахунок наведено в Додатку В.

Однак, досить важливим є також розгляд підходів до аналізу отриманих результатів. Оскільки методологія розрахована не тільки на розрахунок рівня фінансової спроможності однієї ТГ так і значної кількості ТГ в межах області/регіону/країни в залежності від потреб дослідника, для можливості формування чіткіших та більш гнучких у застосуванні результатів для забезпечення всебічного аналізу всіх індикаторів та вибору найкращого варіанту для оцінки фінансової спроможності ТГ, в межах даної методології було визначено також 6 варіантів оцінювального критерію [16]. Інформація щодо концепції та критерію оцінювання кожного варіанту оцінювання отриманих результатів наведена в Додатку Г.

Узагальнюючи вищезгадані варіанти для оцінювання отриманих результатів, можна відзначити наступне.

Варіант 1 «Оцінювання на основі середнього значення по всій сукупності громад» дозволяє отримати загальний огляд ситуації по всій сукупності громад, забезпечуючи макрорівневий погляд на фінансову спроможність. Однак, середнє значення може бути неточним, оскільки значно залежить від екстремальних значень (найбільших і найменших), що знижує надійність оцінки для неоднорідної групи.

Медіанне значення, що застосовується у варіанті 2 «Оцінювання на основі медіанного значення по всій сукупності громад», краще відображає типові значення для сукупності, оскільки воно менш чутливе до екстремальних значень. Проте, медіана, аналогічно до середнього значення, не

завжди точно характеризує сукупність, особливо якщо в даних є значна нерівномірність та широкий розкид значень.

Варіант 3 «Оцінювання на основі середнього значення по групах населення» забезпечує більш точне оцінювання, враховуючи чисельність населення, і дозволяє уникнути проблем, пов'язаних із великою нерівномірністю між громадами різної чисельності. Втім, середнє значення в межах групи все одно може не точно відображати ситуацію через значний вплив окремих відмінних одиниць, що може призвести до хибних висновків.

Використання медіани в межах груп населення згідно з варіантом 4 «Оцінювання на основі медіанного значення по групах населення» дає більш об'єктивну картину, знижуючи вплив екстремальних значень та нерівномірності даних у групі. Але все ж, навіть у випадку використання медіани та групування, можлива неточна оцінка, оскільки такі групи можуть мати нерівномірність у розподілі значень.

Перевагою застосування варіанту 5 «Оцінювання із використанням 10-бального тесту Кена Брауна для загальної сукупності громад» є комплексний підхід, що оцінює громади за кількома фінансовими параметрами, враховуючи різноманітні аспекти фінансової діяльності. Однак, він вимагає значних зусиль для збору даних і проведення аналізу, а також потребує спеціалізованого підходу для інтерпретації результатів. Адже алгоритм здійснення аналізу за даним тестом виглядає наступним чином. Спочатку проводиться розрахунок 10 основних фінансових показників для всіх місцевих органів влади, використовуючи існуючу базу даних фінансових звітів. Далі ці показники розподіляються на 4 квартилі, кожен з яких охоплює 25% від загальної кількості муніципалітетів. Муніципалітети, що потрапляють у перший (найкращий) квартиль, отримують +2 бали за відповідний показник; у другий квартиль — 1 бал; у третій — 0; а ті, що увійшли у четвертий (найгірший) квартиль, отримують -1 бал. На завершальному етапі проводиться фінальна оцінка фінансового стану муніципалітету, який може набрати максимум +20 або мінімум -10 балів [16].

Оцінювання на основі груп населення за варіантом 6 «Оцінювання із використанням 10-бального тесту Кена Брауна по групах населення» забезпечує більш точне порівняння, оскільки громади аналізуються в межах однорідних за чисельністю населення груп. Проте, хоча цей підхід і є більш об'єктивним, все одно існує ризик формування груп із занадто великою кількістю індивідуальних відмінностей, що може вплинути на об'єктивність результатів.

Вважаємо також за необхідне розглянути і зарубіжні методики обчислення фінансової спроможності. Для прикладу візьмемо методики рекомендовані територіальним громадам для оцінювання власної фінансової спроможності в США та Франції.

Американська методологія оцінки фінансової спроможності, представлена в Посібнику з оцінки фінансової спроможності згідно з Законом про чисту воду (Clean Water Act, CWA), була створена не лише для оцінки здатності територіальних громад забезпечити фінансування для відповідності вимогам вже згаданого закону. Основною метою розробки цієї методології є підтримка прийняття обґрунтованих рішень щодо розробки реалістичних графіків виконання вимог Закону про чисту воду, враховуючи фінансові можливості та соціально-економічний контекст громад [47].

Методологія допомагає органам місцевого самоврядування та федеральним регулюючим органам визначити, чи громади мають фінансові ресурси для реалізації заходів з поліпшення якості води без надмірного навантаження на населення. Вона також дозволяє розробляти гнучкі та реалістичні графіки впровадження, які враховують фінансові обмеження, з якими стикаються громади, особливо ті, де рівень доходів є низьким або існують суттєві нерівності у доходах.

Посібник спрямований на підвищення прозорості процесу прийняття рішень щодо оцінки фінансового впливу та покращення здатності Агентства з охорони довкілля США (EPA) застосовувати методологію оцінки фінансової спроможності рівномірно по всій країні. Крім того, використання даної

методики сприяє врахуванню екологічної справедливості, допомагаючи зменшити навантаження на малозабезпечені та вразливі громади, які можуть найбільше страждати від екологічних проблем через обмежені фінансові можливості.

Американська методологія оцінки фінансової спроможності територіальних громад включає оцінювання кількох ключових фінансових показників, щоб визначити здатність громади виконати фінансові вимоги щодо відповідності нормам CWA. Ця оцінка зазвичай проводиться двома можливими підходами, які називаються Альтернатива 1 та Альтернатива 2.

Альтернатива 1: Підхід на основі критичних метрик. У цьому підході оцінка фінансової спроможності включає розрахунок таких показників:

1. Індикатор домогосподарств (Residential Indicator, RI): Цей показник вимірює фінансовий тягар на домогосподарства, обчислюючи вартість на домогосподарство у відсотках від медіанного доходу домогосподарства у зоні обслуговування. Витрати на впровадження контрольних заходів CWA виражаються як відсоток від медіанного доходу, з наступними категоріями фінансового впливу: низький (<1%), середній (1-2%) і високий (>2%).

2. Індикатори фінансової спроможності (Financial Capability Indicators, FCI): Ці індикатори включають шість показників соціально-економічного стану, боргового навантаження та фінансового стану, які оцінюють загальний фінансовий стан громади або комунальної установи. Вони класифікуються як слабкі, середні або сильні.

3. Індикатор бідності нижнього квінтиля (Lowest Quintile Poverty Indicator, LQPI): Цей додатковий показник доповнює RI та FCI, фіксує доходи нижнього квінтиля населення та аналізує поширеність і рівень бідності у зоні обслуговування громади.

4. Аналіз альтернатив фінансування: На цьому етапі оцінюється доступність грантів, позик, структури тарифів, програм допомоги клієнтам

(CAP) та інших механізмів фінансування для зниження фінансового навантаження на малозабезпечені домогосподарства [47].

Ці метрики інтегруються в розширену матрицю оцінки фінансової спроможності, яка забезпечує огляд фінансового впливу на громаду та допомагає розробити графіки відповідності вимогам CWA, що є відповідними для фінансових можливостей громади.

Альтернатива 2: Підхід на основі фінансових та тарифних моделей. Цей підхід передбачає більш глибокий аналіз на основі наявних інструментів фінансового планування громади:

- Громади можуть подати фінансові та тарифні моделі для оцінки вимог до грошових потоків, підвищення тарифів, обслуговування боргу та інших фінансових факторів протягом періоду впровадження заходів CWA.
- Цей метод зазвичай є більш детальним і вимагає подання історичних фінансових даних, бюджетних документів та інформації про моделювання для обґрунтування запропонованих графіків виконання вимог [47].

Таким чином, методологія приділяє увагу збалансуванню фінансової спроможності громад, забезпечуючи при цьому дотримання екологічних стандартів, враховуючи потреби як мешканців, так і справедливе ставлення до малозабезпечених домогосподарств через детальний аналіз рівня бідності та фінансових альтернатив.

Французька методологія оцінки фінансової спроможності територіальних громад, як представлено в «Règlement concernant le calcul de la capacité financière des communes» (RCFC), базується на розрахунку чотирьох основних індексів. Ця методологія дозволяє аналізувати фінансову спроможність кожної комуни на основі конкретних показників доходів та використання ресурсів. Основною метою цієї методології є забезпечення збалансованого та об'єктивного підходу до визначення фінансових можливостей громад, що допомагає у прийнятті рішень щодо податкової політики, фінансових планів та підтримки розвитку місцевих територій [50].

Описані індекси для розрахунку фінансової спроможності включають:

1. Індекс доходів на душу населення. Він розраховується шляхом ділення доходів комуни за рік на кількість жителів станом на 31 грудня того ж року. Потім отриманий результат перетворюється в індекс, середнє значення якого для кантону дорівнює 100.

2. Індекс доходів на учня. Цей індекс визначається діленням річних доходів комуни на кількість учнів комунальних шкіл станом на початок навчального року. Враховуються учні дошкільної та початкової освіти, які навчаються в школах, розташованих на території комуни. Результат також перетворюється в індекс, де середнє значення для кантону становить 100.

3. Індекс доходів у відношенні до громадського домену. Індекс розраховується на основі співвідношення доходів комуни до площі громадського домену станом на 31 грудня того ж року. Враховуються такі громадські об'єкти, як вулиці, парки, кладовища, громадські сади та інші подібні активи, які використовуються вільно та безкоштовно. Результат також перетворюється в індекс з середнім значенням 100.

4. Індекс ставок додаткових податків. Цей індекс визначається шляхом ділення кількості податкових ставок, отриманих кожною комуною, на середню кількість ставок, отриманих усіма комунами [50].

Остаточний річний індекс фінансової спроможності визначається на основі середньозваженого значення цих індексів. Зокрема, береться сума трьох основних індексів (тричі індекс доходів на душу населення, один раз індекс доходів на учня і один раз індекс доходів від громадського домену) і ділиться на кількість ставок додаткових податків. Загальний індекс фінансової спроможності громади обчислюється як середнє значення річних індексів за останні три відомі роки.

Дана методологія дозволяє класифікувати громади залежно від їхньої фінансової спроможності та забезпечує регулярне оновлення цих оцінок, що допомагає приймати ефективні рішення у фінансовій політиці на рівні місцевих громад.

Отже, розглянуті методології оцінки фінансової спроможності територіальних громад демонструють різні підходи, спрямовані на забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів і підвищення конкурентоспроможності громад. Українська методологія робить акцент на використанні показників доходів, видатків та дотаційності, що дозволяє оцінити фінансовий потенціал громади, її здатність забезпечувати фінансування видатків, утримання управлінського апарату та реалізацію інфраструктурних проєктів. Американська методологія спрямована на збалансування екологічних і фінансових аспектів, зокрема через використання альтернативних джерел фінансування для зменшення фінансового навантаження на малозабезпечені домогосподарства. Французька методологія забезпечує об'єктивну оцінку ресурсів і доходів, враховуючи різні індекси, що допомагає приймати ефективні рішення у фінансовій політиці. Це дозволяє зробити висновок, що комплексний підхід до оцінки є необхідним для забезпечення сталого розвитку та підвищення ефективності місцевого самоврядування.

Висновки до розділу 1

У розділі 1 було проведено ґрунтовний аналіз теоретичних засад фінансової спроможності територіальних громад, що дозволило визначити основні поняття, характеристики та підходи до оцінки цього важливого показника. Фінансова спроможність, як результат соціально-економічного розвитку, є ключовим фактором забезпечення стійкості й ефективного функціонування громад, оскільки визначає здатність громади акумулювати, розподіляти та використовувати фінансові ресурси для забезпечення потреб населення, інфраструктурного розвитку та соціально-економічного зростання.

У процесі аналізу були розглянуті різні підходи до визначення фінансової спроможності. Зокрема, акцент зроблено на здатності територіальних громад генерувати власні доходи, підтримувати фінансову

незалежність від зовнішніх дотацій, а також адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Науковці підкреслюють важливість фінансової автономії, здатності громад ефективно управляти своїми ресурсами, а також підтримувати стабільність навіть у кризових умовах. Фінансова децентралізація та надання громадам більшого обсягу бюджетних повноважень є ключовими елементами на шляху до підвищення їхньої фінансової спроможності.

Фінансова спроможність була представлена як багатогранне поняття, яке включає не лише генерування доходів, але й ефективне використання фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку громади. Було зазначено, що фінансова спроможність тісно пов'язана з фінансовим потенціалом та фінансовою безпекою громади, які разом утворюють комплексну систему забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку. Фінансовий потенціал охоплює всі наявні фінансові джерела, можливості зменшення витрат і підвищення ефективності використання ресурсів, тоді як фінансова безпека забезпечує стабільність та захист громади від фінансових ризиків.

Крім того, було розглянуто роль фінансової спроможності у зміцненні місцевих інститутів, підтримці місцевого бізнесу та залученні інвесторів, що є важливими передумовами для створення сприятливого інвестиційного клімату. Це сприяє підвищенню якості життя мешканців, розбудові інфраструктури та підвищенню конкурентоспроможності територіальних громад. Усе це свідчить про те, що фінансова спроможність є фундаментальною складовою успішного функціонування місцевого самоврядування.

Проведений аналіз методологій показав, що різні підходи до оцінки фінансової спроможності можуть мати свої переваги та обмеження, однак їх комбіноване використання дозволяє отримати найбільш повну картину стану громади. Українська методика, яка враховує показники доходів, видатків і дотаційності, дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан громади, в той

час як зарубіжні методики, такі як американська та французька, акцентують увагу на специфічних аспектах, таких як соціально-економічні умови та екологічна відповідальність.

Загалом, розгляд методологій дозволяє дійти висновку, що оцінка фінансової спроможності має бути багатогранною та враховувати різні аспекти діяльності громади. Це забезпечує не лише точність у визначенні поточного фінансового стану, але й можливість прогнозування розвитку, виявлення ризиків і розробки стратегії їх мінімізації. Використання різних методологій у поєднанні забезпечує більш об'єктивний і збалансований підхід до оцінки фінансової спроможності, що сприяє підвищенню ефективності управління ресурсами та підвищенню рівня життя в територіальних громадах.

Отже, проведений аналіз дозволив виявити, що фінансова спроможність територіальних громад є ключовим чинником їхнього сталого розвитку. Її належний рівень сприяє забезпеченню фінансової незалежності, підвищенню ефективності управління ресурсами та зміцненню демократичних інститутів на місцевому рівні. Взаємодія між фінансовою спроможністю, потенціалом та безпекою формує комплексну систему, що дозволяє громадам ефективно відповідати на виклики сучасності та реалізовувати свої стратегічні цілі в інтересах місцевого населення.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Оцінка поточного стану фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади

Чернівецька територіальна громада розташована в Чернівецькому районі Чернівецької області. Адміністративним центром громади є місто Чернівці. До складу Чернівецької громади входять наступні населені пункти: місто Чернівці, село Коровія та село Чорнівка. Площа Чернівецької ТГ становить 181,6 км² [42].

Чернівецька територіальна громада (ТГ) була обрана для цього дослідження через її унікальні умови, що дозволяють вести стабільне економічне та соціальне життя навіть під час війни з росією. Як відносно безпечний регіон, Чернівецька ТГ має змогу продовжувати функціонувати, забезпечуючи базові потреби своїх мешканців і сприяючи розвитку місцевої економіки. Це робить громаду важливим об'єктом для інвестиційного потенціалу та відновлення економіки країни.

Війна, що супроводжується релокацією підприємств і міграцією населення, створює значні виклики для місцевих громад, але водночас відкриває можливості для залучення капіталу і розвитку територіальної інфраструктури. Аналіз фінансової спроможності Чернівецької ТГ дозволить визначити наявні сильні та слабкі сторони, а також визначити, які саме заходи необхідні для підвищення фінансової стабільності та інвестиційної привабливості цієї громади. Окрім цього, дана громада демонструє потенціал розвитку за рахунок вигідного географічного розташування, диверсифікованої економічної бази та здатності до залучення зовнішніх ресурсів навіть в умовах децентралізації та війни.

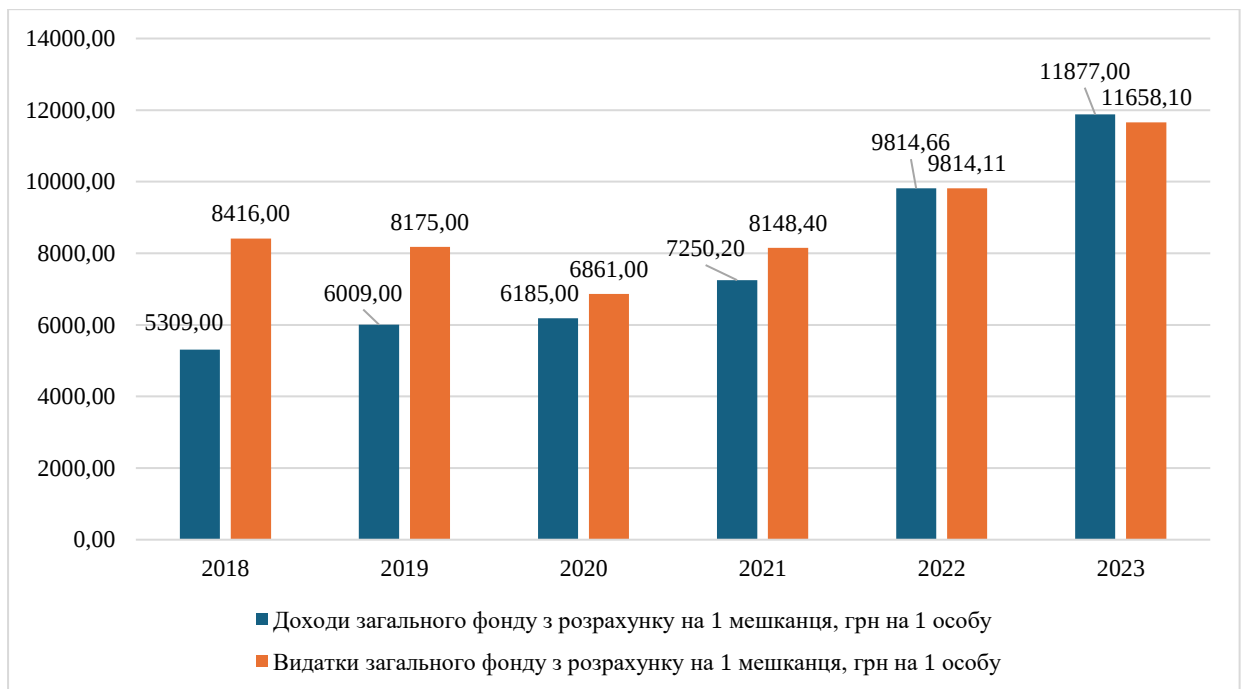
При проведенні розрахунку показників фінансової спроможності була використана вітчизняна методика, описана в попередньому питанні. Для обчислення індикаторів були використані дані звітів про виконання місцевих бюджетів за період 2018 – 2023 роки, що дозволяє проаналізувати динаміку фінансової спроможності громади в спокійний докризовий час, період COVID-19 та під час війни.

Звіти про виконання бюджетів були отримані з офіційного сайту Чернівецької міської ради [42] та Державного веб-порталу бюджету для громадян Openbudget [11]. Показники чисельності населення станом на 1 січня кожного року аналізованого періоду, використані під час проведення розрахунків, були взяті з архівів Державної служби статистики України [38]. Варто зазначити, що для розрахунку показників 2023 року, з огляду на відсутність актуальних статистичних даних щодо чисельності населення територіальних громад станом на 1 січня 2023 року, що зумовлено активними бойовими діями, спричиненими вторгненням росії, для оцінки були використані останні наявні верифіковані дані станом на 01 січня 2022.

Для ліпшого розуміння поточної ситуації рівня фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади варто розглянути кожен індикатор самостійно. Розраховані показники наведені в Додатку Ж.

Розпочнемо аналіз рівня фінансової спроможності Чернівецької ТГ з таких індикаторів: «Доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця» та «Видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця». Аналіз цих двох показників разом є важливим, оскільки вони відображають як спроможність громади акумулювати фінансові ресурси, так і здатність ефективно їх витрачати. Комплексний аналіз доходів і видатків дозволяє визначити рівень фінансової стабільності громади, а також зрозуміти, чи вистачає зібраних коштів для покриття необхідних витрат. Такий підхід надає можливість побачити повну картину фінансового стану громади та дозволяє приймати більш зважені управлінські рішення, ніж аналіз кожного показника окремо.

Протягом досліджуваного періоду з 2018 по 2023 роки можемо спостерігати значне зростання доходів загального фонду з розрахунку на одного мешканця, що свідчить про поступове посилення фінансової спроможності громади. Від початкових 5309 грн у 2018 році доходи збільшилися до 11877 грн у 2023 році. Це зростання відображає ефективне використання інструментів місцевого економічного розвитку та покращення адміністрування місцевих податків і зборів. Особливо різке зростання спостерігалось у 2022 році, коли доходи громади зросли майже на 36% порівняно з попереднім роком. Це збільшення було зумовлене кількома факторами, зокрема активізацією економічної діяльності внаслідок збільшення міграційного потоку населення до Чернівецької громади, а також залученням нових джерел доходів та оптимізацією фінансових процесів.

Джерело: розраховано автором.

Рис. 2.1. Динаміка суми доходів (без трансфертів) та видатків загального фонду з розрахунку на одного мешканця протягом 2018 – 2023 рр., грн на одну особу

З іншого боку, видатки загального фонду громади на одного мешканця зазнавали коливань протягом досліджуваного періоду. У 2018-2020 роках видатки поступово зменшувалися з 8416 грн до 6861 грн, що було результатом

заходів бюджетної економії та необхідності оптимізації витрат в умовах пандемії COVID-19. Зменшення видатків у цей період можна пояснити необхідністю сконцентрувати ресурси на найбільш пріоритетних напрямках, таких як медичне забезпечення та соціальна підтримка. Однак, починаючи з 2021 року, видатки знову почали зростати, досягнувши 11658,10 грн у 2023 році. Це свідчить про поступове відновлення економіки та збільшення фінансування соціальних програм, місцевих ініціатив і інфраструктурних проектів. У 2022-2023 роках додаткові видатки також були спрямовані на забезпечення стабільності та підтримку соціально вразливих груп населення в умовах війни.

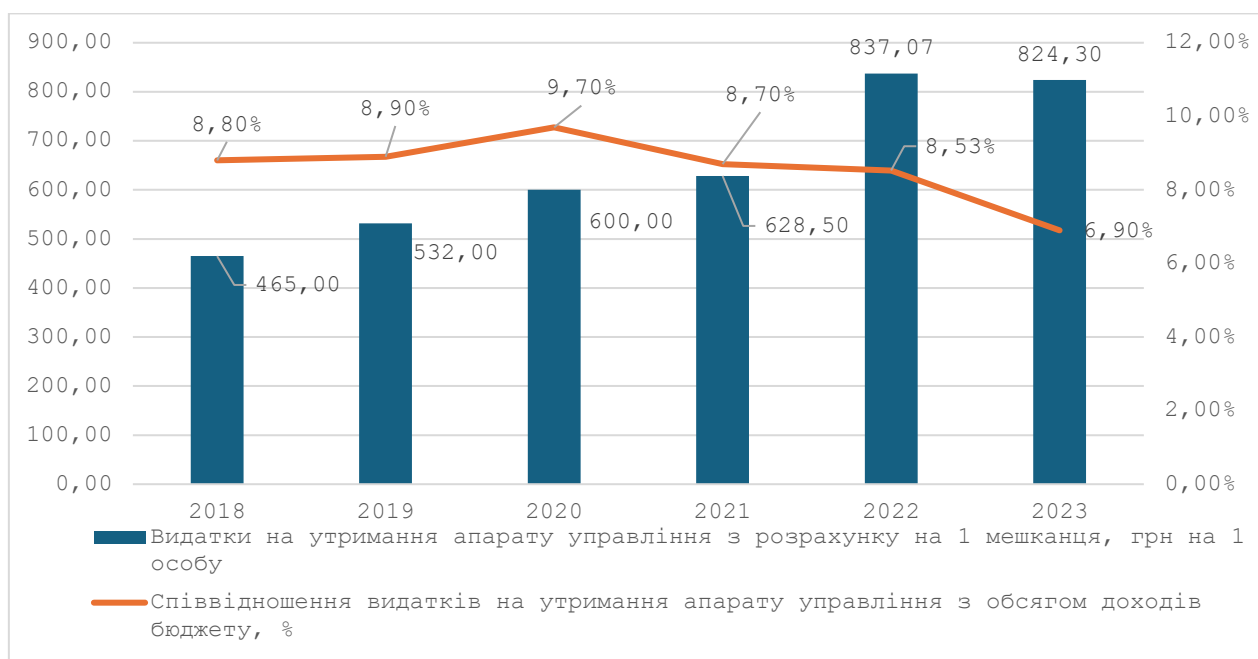
Аналізуючи співвідношення доходів і видатків загального фонду, можна зробити висновок про існування постійного бюджетного дефіциту громади, оскільки видатки перевищували доходи протягом усього періоду. Зокрема, у 2018-2020 роках видатки суттєво перевищували доходи, що свідчить про значне фінансове навантаження на громаду та необхідність залучення зовнішніх джерел фінансування. У цей період громада була змушена скорочувати видатки на другорядні потреби, щоб зосередитися на найбільш критичних напрямках, таких як медична сфера. Починаючи з 2021 року, ситуація почала покращуватися, і до 2023 року видатки майже дорівнювали доходам, що свідчить про успішне впровадження заходів з оптимізації витрат та ефективного використання фінансових ресурсів.

Наступною парою показників, що аналізуватимуся є «Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця» та «Співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами громад».

У період з 2018 по 2023 роки витрати на утримання адміністративного апарату громади на одного мешканця зросли з 465 грн до 824,30 грн. Це зростання можна пояснити збільшенням потреб в управлінському забезпеченні, зокрема через розширення функцій, які виконують органи місцевого самоврядування, а також необхідність забезпечити ефективну

роботу в умовах мінливих соціально-економічних обставин. Також важливим фактором є інфляційні процеси та зростання зарплат, що безпосередньо впливає на адміністративні витрати.

Звертаючись до співвідношення витрат на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету, можна побачити важливі тенденції, які відображають рівень ефективності використання ресурсів громади. У 2018 році це співвідношення становило 8,8%, після чого протягом наступних років спостерігалися певні коливання в межах від 8,53% до 9,7%, з подальшим зниженням до 6,9% у 2023 році. Зменшення цього показника, попри зростання адміністративних витрат, свідчить про значне збільшення доходів громади, що дозволило знизити відносну частку ресурсів, які витрачаються на адміністративні потреби. Це може вказувати на підвищення ефективності адміністрування, а також на те, що доходи громади росли швидше, ніж видатки на управлінський апарат, що є позитивним сигналом для стабільного розвитку.

Джерело: розраховано автором.

Рис. 2.2. Динаміка суми видатків на утримання управлінського апарату на одного мешканця та частки управлінських видатків у 2018 – 2023 рр.

Важливо зазначити, що витрати на управління не можна оцінювати ізольовано, оскільки вони є індикатором якості адміністративних послуг, які

громада надає своїм мешканцям. Надмірне скорочення цих витрат може призвести до зниження якості послуг, тоді як їх надмірне збільшення може вказувати на неефективне використання бюджетних коштів. Спільний аналіз витрат на утримання апарату управління та співвідношення цих витрат з доходами дає можливість комплексно оцінити, як громада використовує свої ресурси. Якщо видатки на управління зростають, але їх частка у загальних доходах залишається стабільною або знижується, це свідчить про належне управління бюджетом та зростаючу фінансову стійкість громади.

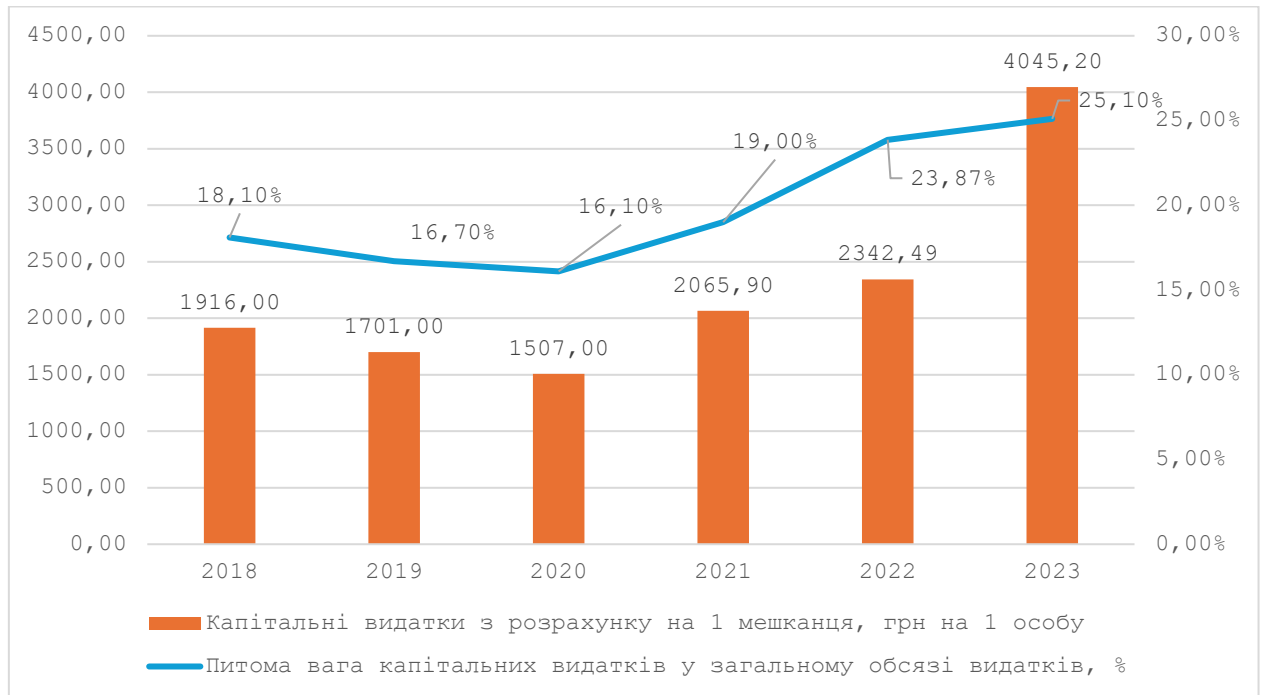
З іншого боку, збільшення частки видатків на управління в загальному обсязі доходів може свідчити про потребу оптимізації витрат або перегляду бюджетних пріоритетів. Наприклад, у 2020 році співвідношення досягло 9,7%, що може вказувати на певні труднощі з фінансовою ефективністю у цей період. Це було пов'язано з необхідністю адаптації управлінських процесів під час пандемії COVID-19, що вимагало додаткових адміністративних ресурсів.

Далі варто розглянути індикатори, що характеризують капітальні видатки громади: «Капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця» та «Питому вагу капітальних видатків у загальному обсязі видатків».

Протягом періоду з 2018 по 2023 роки капітальні видатки на одного мешканця громади демонстрували значні коливання, відображаючи зміну інвестиційних можливостей громади в контексті соціально-економічного розвитку. У 2018 році капітальні видатки складали 1916 грн на одного мешканця, після чого у 2019 та 2020 роках вони зменшилися до 1701 грн та 1507 грн відповідно. Зменшення капітальних видатків у цей період може бути пов'язане з необхідністю перерозподілу бюджетних коштів на поточні потреби та обмеження інвестиційної активності в умовах нестабільної економічної ситуації.

У 2021 році капітальні видатки зросли до 2065,90 грн на одного мешканця, що свідчить про відновлення інвестиційної діяльності після кризового періоду. У 2022 та 2023 роках зростання продовжилося, досягнувши 2342,49 грн та 4045,20 грн відповідно. Таке значне збільшення капітальних

видатків в останні роки свідчить про активізацію розвитку інфраструктури та реалізацію нових інвестиційних проектів, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток громади.

Джерело: розраховано автором.

Рис. 2.3. Динаміка суми капітальних видатків на одного мешканця та частки капітальних видатків бюджету в 2018–2023 рр.

Аналіз питомої ваги капітальних видатків у загальному обсязі видатків також надає важливу інформацію про бюджетні пріоритети громади. Протягом 2018-2020 років частка капітальних видатків зменшувалася з 18,1% у 2018 році до 16,1% у 2020 році. Це свідчить про зниження інвестиційної спрямованості бюджету, що може вказувати на необхідність пріоритизації поточних видатків через кризові явища або обмеженість фінансових ресурсів. Проте, починаючи з 2021 року, частка капітальних видатків почала зростати і досягла 25,1% у 2023 році. Це є ознакою того, що громада активно збільшує інвестиції в інфраструктуру, що сприяє створенню нових матеріальних активів та довгостроковому розвитку території.

Спільний аналіз обсягу капітальних видатків на одного мешканця та їх питомої ваги в загальному обсязі видатків дозволяє зробити висновок про зміну бюджетних пріоритетів громади. Зростання як абсолютного рівня

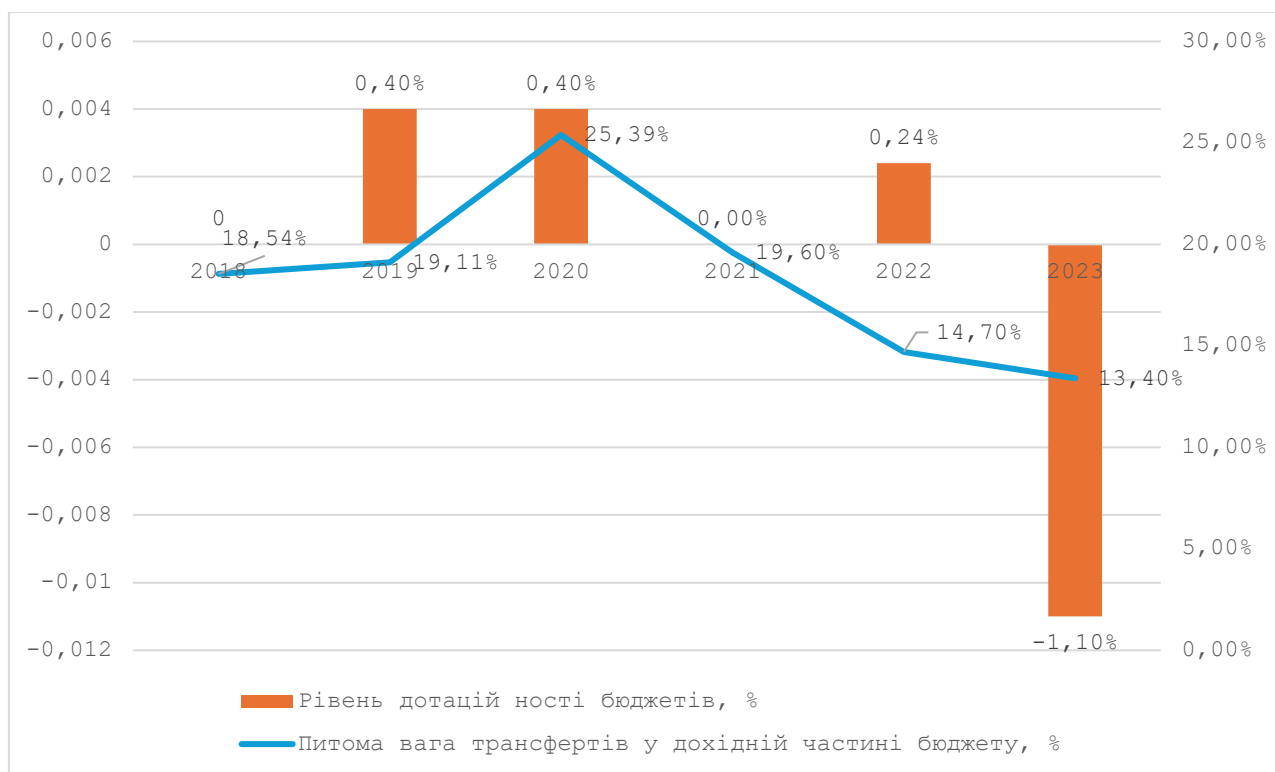
капітальних видатків, так і їх частки в загальних видатках, свідчить про зосередження уваги на інвестиціях у розвиток громади та покращення її інфраструктури. Така тенденція є позитивною, оскільки вона вказує на прагнення громади до створення довгострокових активів та підвищення якості життя мешканців. Водночас, зменшення капітальних видатків у певні роки може вказувати на труднощі з фінансовими ресурсами або необхідність термінового вирішення поточних бюджетних завдань.

Іншою парою взаємопов'язаних індикаторів є показники «Рівня дотаційності бюджетів» та «Питомої ваги трансфертів у дохідній частині бюджету», оскільки обоє демонструють ступінь залежності громади від зовнішнього фінансування, а тому вважаємо за необхідне розглянути їх разом.

Протягом досліджуваного періоду рівень дотаційності бюджету громади зазнав значних змін, що відображає зміну залежності громади від зовнішніх фінансових ресурсів. У 2018 році цей показник становив 0,02%, що свідчить про практичну відсутність залежності від базових або реверсних дотацій. Протягом наступних років він зростав, досягаючи 0,40% у 2019 та 2020 роках, а потім знову знизився до нуля у 2021 році. Позитивною ознакою є від'ємне значення рівня дотаційності у 2023 році (-1,10%), що вказує на фінансову спроможність громади забезпечувати власні потреби без державної підтримки, і навіть можливість перерахування реверсної дотації до державного бюджету. Такі зміни демонструють поступове покращення фінансової стабільності та самодостатності громади.

Що стосується питомої ваги трансфертів у дохідній частині бюджету, то цей показник також свідчить про рівень фінансової незалежності громади. У 2018 році частка трансфертів становила 18,54%, і вона залишалася на рівні близькому до цього значення у 2019 році (19,11%). Проте у 2020 році цей показник суттєво зріс до 25,39%, що може вказувати на тимчасову необхідність у додаткових коштах для фінансування проектів або стабілізації бюджету під час кризи, зокрема у зв'язку з пандемією COVID-19. У 2021-2023 роках спостерігається зменшення питомої ваги трансфертів до 13,40%, що

свідчить про покращення доходної частини бюджету громади за рахунок власних джерел, а також зменшення залежності від зовнішнього фінансування.

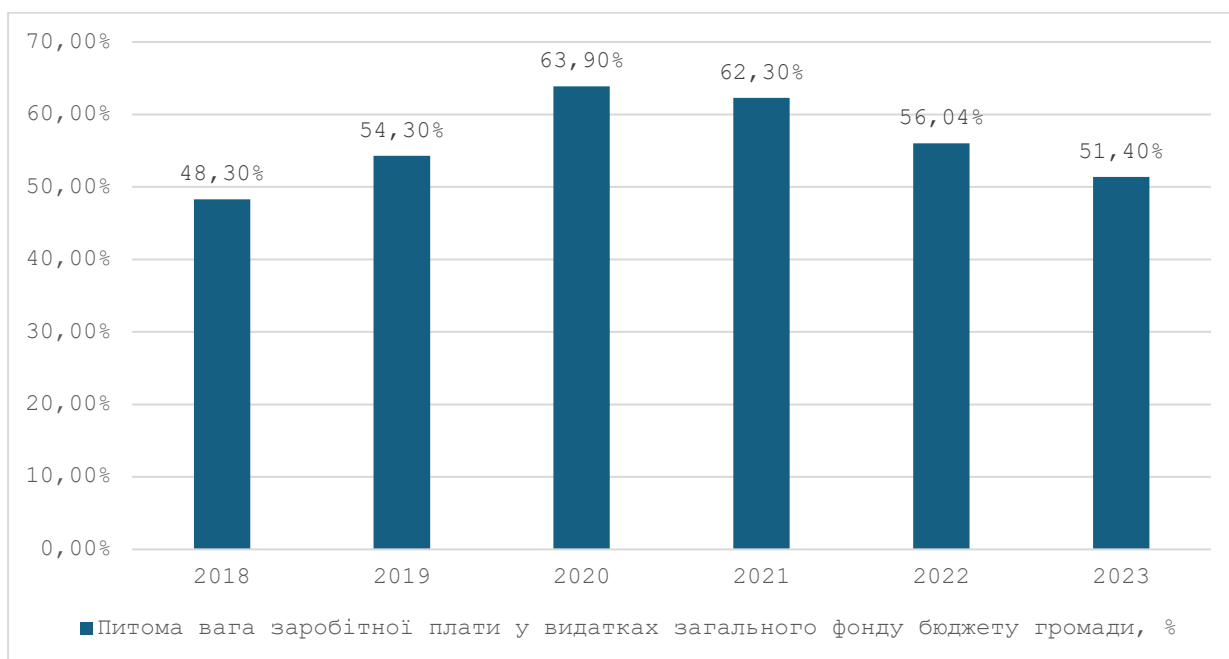
Джерело: розраховано автором.

Рис. 2.4. Динаміка рівня дотаційності та частки трансфертів у доходній частині бюджету, 2018 – 2023 рр.

Спільний аналіз рівня дотаційності та питомої ваги трансфертів у доходній частині бюджету дозволяє оцінити динаміку фінансової самостійності громади. Зниження рівня дотаційності разом зі зменшенням частки трансфертів у доходах свідчить про підвищення фінансової спроможності громади, її здатність забезпечувати власні потреби за рахунок внутрішніх ресурсів та більш ефективно керувати бюджетними коштами. Зменшення рівня дотаційності та питомої ваги трансфертів у 2022 та 2023 роках є позитивною ознакою, яка вказує на те, що громада поступово зменшує залежність від державної підтримки та підвищує свою фінансову незалежність.

Аналіз питомої ваги заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади за період з 2018 по 2023 роки показує змінну динаміку, яка відображає зміну підходів громади до фінансування основної видаткової

статті бюджету. У 2018 році частка видатків на заробітну плату складала 48,3%, після чого вона зросла до 54,3% у 2019 році і досягла максимального значення 63,9% у 2020 році. Таке зростання може свідчити про зосередження уваги на забезпеченні працівників бюджетної сфери, що, ймовірно, було викликане необхідністю стабілізації соціальної сфери та підтримки робочих місць у період економічної нестабільності.

Джерело: розраховано автором.

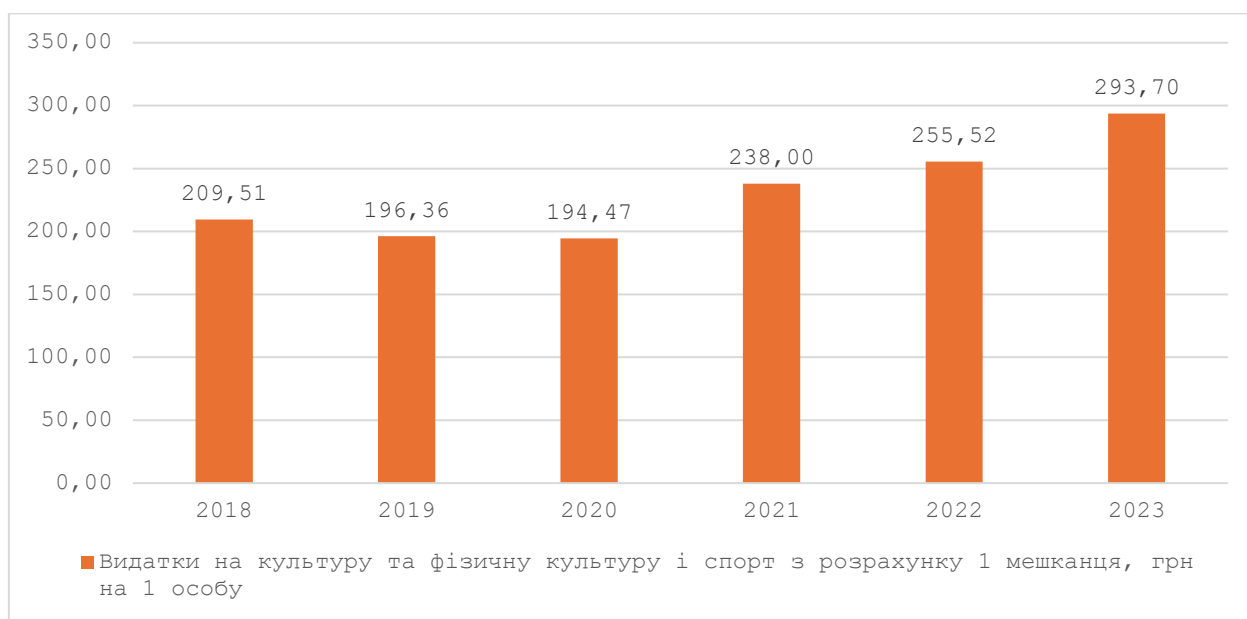
Рис. 2.6. Динаміка частки заробітної плати у видатках загального фонду, 2018 – 2023 рр., %

Починаючи з 2021 року, частка видатків на оплату праці почала поступово знижуватися, досягнувши 62,3% у 2021 році та 56,04% у 2022 році. Це зменшення може вказувати на те, що громада почала більше ресурсів спрямовувати на інші статті бюджету, такі як капітальні видатки або інші програми розвитку. Зниження частки витрат на заробітну плату в загальному обсязі видатків бюджету може свідчити про намагання оптимізувати бюджетні витрати та збалансувати їх для забезпечення потреб громади в інвестиціях та розвитку інфраструктури.

У 2023 році питома вага заробітної плати у видатках бюджету становила 51,4%, що вказує на продовження тенденції до зменшення цього показника. Це може бути ознакою того, що громада поступово переорієнтовує свої

витрати на довгострокові інвестиції та розвиток, що сприяє підвищенню фінансової стійкості та створенню умов для економічного зростання. Разом з тим, слід зазначити, що видатки на оплату праці залишаються значною статтею бюджету, і їх висока частка може обмежувати можливості для реалізації інших важливих проектів, таких як будівництво, реконструкція інфраструктури чи придбання обладнання.

Аналіз видатків на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку на одного мешканця громади за період з 2018 по 2023 роки показує поступове зростання цього показника, що відображає зусилля громади з підтримки соціокультурного розвитку. У 2018 році видатки на культуру та спорт становили 209,51 грн на одного мешканця, але у 2019 та 2020 роках цей показник зменшився до 196,36 грн та 194,47 грн відповідно. Це зниження могло бути пов'язане з необхідністю перерозподілу бюджетних коштів на інші більш пріоритетні потреби або ж зменшенням загального бюджету, доступного для соціально-культурних видатків.

Джерело: розраховано автором.

Рис. 2.6. Динаміка обсягу видатків на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку на одного мешканця в, 2018 – 2023 рр.

Починаючи з 2021 року, спостерігається поступове зростання видатків на культуру та спорт, що досягло 238,00 грн у 2021 році, 255,52 грн у 2022 році та 293,70 грн у 2023 році. Це зростання свідчить про посилення уваги громади

до розвитку соціальної сфери, включаючи культурні та спортивні програми, які сприяють формуванню національної ідентичності, згуртованості та розвитку громадських ініціатив. Інвестиції у культуру та спорт є важливими для підтримки комплексного розвитку громади, оскільки вони впливають на якість життя мешканців, сприяють здоровому способу життя та залученню громадян до соціально-значущих заходів.

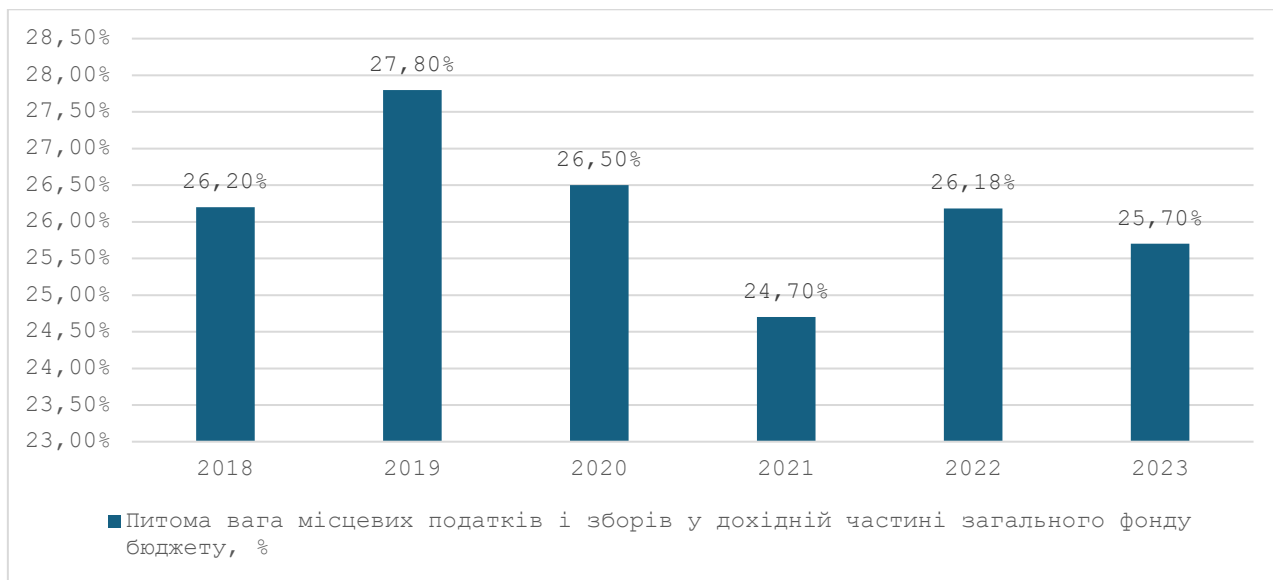
Аналіз даних показує, що громада активно збільшує обсяги фінансування на підтримку культурних та спортивних заходів. Це вказує на розуміння важливості цих сфер для забезпечення всебічного розвитку населення та підвищення соціальної згуртованості. Зростання видатків на культуру та спорт також є ознакою стабілізації фінансового стану громади, що дозволяє виділяти більше ресурсів на підтримку соціально важливих ініціатив.

Останнім індикатором фінансової спроможності, який потрібно розглянути є «Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету громади». Розраховані дані за досліджуваний період показують постійне коливання цього показника, що відображає різні тенденції у формуванні місцевих доходів. У 2018 році частка місцевих податків і зборів становила 26,2%, а у 2019 році вона зросла до 27,8%. Це збільшення може свідчити про покращення адміністрування місцевих податків та підвищення ефективності збору доходів, а також про активізацію економічної діяльності на місцевому рівні.

Проте у 2020 році спостерігається незначне зниження до 26,5%, яке може бути пов'язане з економічною нестабільністю, викликаною пандемією COVID-19. У цей період громада могла зіткнутися з певними труднощами у зборі місцевих податків, що призвело до зменшення їх частки у загальних доходах. У 2021 році частка місцевих податків і зборів знизилася ще більше – до 24,7%, що може вказувати на необхідність адаптації місцевої економіки до нових умов та пошуку альтернативних джерел доходів.

Починаючи з 2022 року, спостерігається зростання питомої ваги місцевих податків і зборів у дохідній частині бюджету до 26,18%, а в 2023 році

показник склав 25,7%. Це свідчить про поступове відновлення місцевої економічної активності та покращення адміністрування податкових зборів. Такий результат може бути ознакою зміцнення фінансової спроможності громади та покращення її здатності забезпечувати свої потреби за рахунок власних доходів.

Джерело: розраховано автором.

Рис. 2.7. Динаміки частки місцевих податків та зборів у дохідній частині загального фонду бюджету, 2018 – 2023 рр., %

Отже, рівень фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади протягом 2018-2023 років продемонстрував значне покращення. У 2018-2019 роках рівень фінансової спроможності оцінювався як низький, що відображало обмежені можливості громади забезпечувати власні потреби та залежність від зовнішніх джерел фінансування. У цей період видатки значно перевищували доходи, а також спостерігався високий рівень дотаційності бюджету.

У 2020-2021 роках рівень фінансової спроможності підвищився до середнього. Це стало можливим завдяки збільшенню доходів на одного мешканця та покращенню адміністрування місцевих фінансових ресурсів. Громада почала знижувати залежність від дотацій та збільшила обсяги капітальних видатків, що сприяло розвитку інфраструктури та зміцненню економічної бази.

У 2022-2023 роках рівень фінансової спроможності досяг високого рівня. Значне зростання доходів, зменшення дотаційності до від'ємного значення, тобто перехід від базової дотації до реверсної, та збільшення частки капітальних інвестицій свідчать про фінансову незалежність громади та її здатність забезпечувати свої потреби за рахунок власних ресурсів. Також знизилася частка управлінських витрат, що є ознакою ефективного використання бюджетних коштів. Таким чином, громада демонструє стабільне зростання фінансової спроможності та стійкість до зовнішніх економічних викликів.

Необхідно також зазначити, що присудження «низького», «середнього» та «високого» рівня фінансової спроможності громади відбувалося на основі шкали оцінки індикаторів та максимальних/мінімальних значень, наведених в Додатках Д та Е, розрахованих протягом 2018 – 2023 років в межах всеукраїнського оцінювання фінансової спроможності територіальних громад.

2.2. Характеристика фінансового потенціалу та фінансової безпеки Чернівецької ТГ

У процесі оцінки рівня фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади важливо враховувати фінансовий потенціал та фінансову безпеку. Аналіз цих компонентів дає змогу всебічно оцінити можливості громади для забезпечення стабільного розвитку та протистояння фінансовим викликам. Зокрема, аналіз фінансового потенціалу дозволяє зрозуміти реальні та перспективні джерела доходів, тоді як фінансова безпека дає уявлення про стійкість громади до можливих ризиків і загроз.

Для проведення цього аналізу використання звітів про виконання місцевого бюджету Чернівецької ТГ за період 2018 – 2023 роки [42] є ефективним підходом, оскільки ці документи містять інформацію про доходи, витрати, офіційні трансферти та інші фінансові показники, що дозволяють оцінити як фінансовий потенціал, так і рівень фінансової безпеки громади.

Звіти відображають реальну динаміку фінансових потоків, що дає можливість виявити тенденції та особливості управління фінансовими ресурсами, а також ідентифікувати слабкі сторони, які потребують уваги.

Таким чином, аналіз фінансового потенціалу та фінансової безпеки через призму звітів про виконання місцевого бюджету є одним із найкращих варіантів, оскільки він дозволяє отримати об'єктивну картину фінансової ситуації в громаді та сприяти розробці заходів для підвищення її фінансової стійкості.

Аналіз динаміки фінансового потенціалу Чернівецької територіальної громади за період 2018-2023 років свідчить про поступове зростання та стабілізацію фінансових ресурсів громади. Зокрема, цей період характеризується позитивною динамікою доходів, що складаються з податкових, неподаткових надходжень, а також міжбюджетних трансфертів.

Одним із ключових показників є податкові надходження, які демонстрували стабільне зростання протягом усього аналізованого періоду. Основну частину податкових надходжень складали податки на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, а також акцизні податки. Збільшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб свідчить про зростання рівня доходів населення та поступове розширення зайнятості, що відображає підвищення економічної активності в громаді. У 2018 році податкові надходження становили 580,3 млн грн, у 2019 році зросли на 7,5% до 623,8 млн грн, у 2020 році — на 4,3% до 650,5 млн грн, а у 2021 році — до 701,2 млн грн, що демонструє зростання на 7,8%. Таке стабільне зростання свідчить про економічну стабільність і розвиток громади, а також про поступове подолання наслідків пандемії COVID-19. У 2023 році надходження від податків на доходи фізичних осіб досягли 785,4 млн грн, що на 4,2% більше, ніж у 2022 році, демонструючи поступове відновлення економічної активності.

Податкові надходження також включають податок на прибуток підприємств, який продемонстрував позитивну динаміку з року в рік. У 2018

році цей показник становив 4,5 млн грн, у 2019 році зріс на 6,7% до 4,8 млн грн, у 2020 році піднявся до 5,1 млн грн (зростання на 6,3%), а у 2021 році — до 5,3 млн грн, що свідчить про стабільне зростання на тлі підвищення прибутковості місцевих підприємств. Така тенденція є результатом ефективної роботи бізнесу в умовах економічної стабілізації, а також підтримки підприємницького середовища на місцевому рівні. У 2023 році податок на прибуток підприємств склав 5,48 млн грн, що демонструє подальше незначне, але стабільне зростання.

Акцизний податок на товари також показував тенденцію до зростання: у 2018 році акцизний податок становив 120,7 млн грн, у 2019 році збільшився на 8,5% до 130,9 млн грн, у 2020 році — на 5,6% до 138,2 млн грн, а у 2021 році — на 5,4% до 145,6 млн грн. Це зростання свідчить про підвищення споживання підакцизних товарів, таких як паливо та алкогольні напої, що є індикатором загальної економічної активності. У 2023 році акцизний податок приніс до бюджету 149,4 млн грн, що на 2,4% менше, ніж у 2022 році, що свідчить про зниження купівельної спроможності населення на тлі розгортання війни з росією.

Місцеві податки та збори, включаючи податок на нерухоме майно та орендну плату, демонстрували стабільне зростання протягом аналізованого періоду. У 2018 році надходження від місцевих податків склали 295,1 млн грн, у 2019 році збільшилися на 6,8% до 315,3 млн грн, у 2020 році — на 4,9% до 330,7 млн грн, а у 2021 році — на 5,5% до 348,9 млн грн. Це свідчить про розширення обсягів нерухомості та активне використання земельних ділянок, а також розвиток інфраструктури. Зростання доходів від орендної плати свідчить про підвищення попиту на комунальне майно, що є ознакою розвитку місцевого бізнесу та інвестиційної привабливості громади. У 2022 році надходження від орендної плати зросли на 12% порівняно з 2021 роком, що відображає активний розвиток ринку оренди комунального майна та підвищення його вартості. У 2023 році надходження від місцевих податків становили 369,6 млн грн, що на 5,9% більше, ніж у попередньому році.

Зокрема, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, приніс 173,1 млн грн у 2023 році, що на 3,2% більше, ніж у 2022 році.

Що стосується неподаткових надходжень, то основну частину становили доходи від адміністративних послуг та орендної плати за використання комунального майна. У 2018 році неподаткові надходження становили 55,3 млн грн, у 2019 році зросли на 7,4% до 59,4 млн грн, у 2020 році — на 7,2% до 63,7 млн грн, а у 2021 році — на 7,1% до 68,2 млн грн. Зростання цих показників свідчить про розширення спектру адміністративних послуг, які надаються громадою, та підвищення ефективності використання комунальної власності. Це також свідчить про зростаючу спроможність громади забезпечувати власні потреби без зовнішнього фінансування. У 2023 році доходи від адміністративних послуг склали 65,9 млн грн, що демонструє постійне зростання цього джерела фінансування. Надходження від орендної плати за користування комунальним майном досягли 31,6 млн грн у 2023 році, що на 7% більше, ніж у 2022 році.

Офіційні трансферти з державного бюджету залишаються важливим джерелом доходів для Чернівецької ТГ. У 2018 році обсяг офіційних трансфертів становив 450,1 млн грн, у 2019 році зріс на 5% до 472,5 млн грн, у 2020 році — на 3,6% до 489,7 млн грн, а у 2021 році — на 2,6% до 502,3 млн грн. Протягом аналізованого періоду субвенції та інші трансферти становили значну частину бюджету, що вказує на залежність від державної підтримки. Проте, зменшення частки трансфертів у загальній структурі доходів у кінці аналізованого періоду може свідчити про поступове зміцнення фінансової самостійності громади. У 2023 році частка офіційних трансфертів скоротилася на 5%, тоді як зросли власні податкові та неподаткові надходження, що вказує на позитивний тренд у напрямку зменшення залежності від державного фінансування. Загальна сума офіційних трансфертів у 2023 році склала 499,3 млн грн, що є свідченням стабільної підтримки з боку держави, але поступового зменшення частки цих надходжень у структурі бюджету.

Інвестиційні надходження також заслуговують на увагу. За аналізований період спостерігалось зростання надходжень від продажу комунального майна та земельних ділянок, що свідчить про зростання інтересу до інвестицій в регіоні. У 2018 році надходження від продажу земельних ділянок склали 18,7 млн грн, у 2019 році зросли на 8,6% до 20,3 млн грн, у 2020 році — на 10,8% до 22,5 млн грн, а у 2021 році — на 10,7% до 24,9 млн грн. У 2023 році надходження від продажу землі досягли 25,4 млн грн, що на 8,3% більше порівняно з 2022 роком, демонструючи зростання попиту на земельні ресурси та активізацію інвестиційної діяльності. Крім того, доходи від продажу комунального майна у 2023 році становили 8,14 млн грн, що свідчить про активне використання механізмів реалізації нерухомого майна для збільшення фінансового потенціалу громади.

Загалом, поточна ситуація фінансового потенціалу Чернівецької ТГ характеризується стабільністю та поступовим розширенням власних фінансових можливостей. Зростання надходжень від податків, місцевих зборів та орендної плати свідчить про позитивну динаміку економічного розвитку. Однак значна залежність від офіційних трансфертів підкреслює необхідність подальшого розвитку власних джерел доходів та зміцнення фінансової незалежності. Для забезпечення сталого розвитку громада має зосередитися на залученні інвестицій, розвитку підприємництва та підвищенні ефективності використання комунальних ресурсів, що дозволить зменшити залежність від державної підтримки і забезпечити фінансову стійкість у довгостроковій перспективі. Також важливим є подальше вдосконалення управління фінансовими ресурсами та підвищення прозорості бюджету, що сприятиме зміцненню довіри громади та залученню додаткових інвестицій.

Аналіз динаміки рівня фінансової безпеки Чернівецької ТГ за період 2018-2023 років, аналогічно до вивчення динаміки рівня фінансового потенціалу, базується на звітах про виконання місцевих бюджетів. Цей підхід дозволяє оцінити, наскільки ефективно громада виконувала свої фінансові зобов'язання, а також оцінити стабільність видаткової частини бюджету та

рівень фінансової безпеки, що відображає здатність громади протистояти ризикам та забезпечувати стабільність фінансових потоків.

Видатки загального фонду Чернівецької ТГ зросли з 1,410,5 млн грн у 2018 році до 2,056,9 млн грн у 2023 році. Проміжні роки показують поступове збільшення видатків: у 2019 році — до 1,478,2 млн грн, у 2020 році — до 1,520,3 млн грн, а в 2021 році — до 1,678,5 млн грн. Це зростання відображає поступове збільшення фінансових потреб громади, зокрема на підтримку соціально-економічних програм та інфраструктурних проєктів.

Основні статті витрат включали фінансування соціально-економічних програм, підтримку освіти та охорони здоров'я, а також розвиток інфраструктури. Видатки на освіту мали стабільне зростання: з 489,8 млн грн у 2018 році до 562,3 млн грн у 2023 році. У 2019 році видатки збільшилися на 4,1%, досягнувши 510,1 млн грн, у 2020 році вони зросли ще на 3%, до 525,6 млн грн, а в 2021 році піднялися на 2,8%, до 540,4 млн грн. Така динаміка свідчить про стабільне нарощування інвестицій у освітню сферу, спрямоване на підвищення якості освітніх послуг та розбудову інфраструктури навчальних закладів.

Видатки на охорону здоров'я також демонстрували стабільне зростання. У 2018 році вони становили 224,9 млн грн, а у 2019 році збільшилися на 4,7%, до 235,4 млн грн. У 2020 році видатки зросли ще на 2,7%, до 241,7 млн грн, а в 2021 році зросли на 3,5%, досягнувши 250,2 млн грн. До 2023 року ці видатки досягли 257,5 млн грн, що підкреслює послідовну увагу громади до поліпшення медичних послуг та підтримки здоров'я населення.

Аналіз звітів про виконання бюджету вказує на тенденції оптимізації видатків та зменшення залежності від дотацій. Наприклад, рівень дотаційності бюджету у 2018 році становив 18,5%, у 2019 році він знизився до 17,9%, у 2020 році — до 16,7%, у 2021 році — до 15,3%, і до 2023 року — до 13,4%. Це свідчить про зменшення залежності від державних субвенцій та підвищення фінансової автономії громади.

Видатки на утримання апарату управління зменшувалися відносно до загального обсягу видатків, що свідчить про зростання ефективності управління фінансовими ресурсами: у 2018 році вони складали 8,8% доходів, у 2019 році знизилися до 8,5%, у 2020 році — до 8,2%, у 2021 році — до 7,8%, і у 2023 році — лише 6,9%. Це дозволяє спрямовувати більше коштів на важливі потреби громади.

Капітальні видатки з місцевого бюджету зросли з 253,7 млн грн у 2018 році до 516,3 млн грн у 2023 році. У 2019 році ці видатки зросли на 6,6%, становлячи 270,4 млн грн, у 2020 році відбулося збільшення на 9,1% до 295,1 млн грн, а в 2021 році вони піднялися ще на 13,8%, досягнувши 335,8 млн грн. У 2022 році капітальні видатки зросли на 25,2%, до 420,5 млн грн. Найбільше зростання спостерігалось у 2023 році, коли вони майже подвоїлися порівняно з попереднім роком. Це свідчить про активну інвестиційну політику громади, спрямовану на розвиток місцевої інфраструктури та поліпшення умов життя мешканців.

Фінансова безпека громади залежить від здатності забезпечувати стабільні доходи та ефективно управляти видатками, щоб гарантувати фінансову стійкість навіть у разі непередбачуваних ситуацій. Протягом аналізованого періоду Чернівецька ТГ зуміла значно покращити свою фінансову безпеку завдяки зменшенню залежності від дотацій та збільшенню фінансової автономії. Зменшення частки дотацій у структурі бюджету, зниження видатків на утримання апарату управління та активне інвестування в інфраструктуру свідчать про прагнення громади до підвищення фінансової стабільності.

Також важливим аспектом фінансової безпеки є здатність громади акумулювати резерви для покриття можливих фінансових ризиків. Чернівецька ТГ поступово зменшувала видатки на неефективні статті та збільшувала капітальні інвестиції, що сприяє зростанню резервів та підвищенню її здатності до фінансової маневровості у випадку кризових ситуацій. Завдяки ефективному управлінню та нарощуванню власних

ресурсів, громада зберегла можливість підтримувати основні соціальні програми навіть під час економічних викликів.

Звіти про виконання місцевих бюджетів Чернівецької ТГ за 2018-2023 роки свідчать про поступове зменшення залежності від дотацій, оптимізацію видатків та активне інвестування в інфраструктуру. Фінансова безпека громади покращувалася завдяки ефективному управлінню ресурсами та раціональному розподілу видатків, що дозволило забезпечити стабільний розвиток громади та підвищити якість життя її мешканців. Детальний аналіз видатків протягом кожного року показує стабільне збільшення фінансування ключових сфер, що є свідченням поступового зміцнення фінансової позиції громади. Посилення фінансової безпеки громади є результатом цілеспрямованих зусиль щодо підвищення фінансової стійкості, забезпечення резервів та зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Просто варто також визначити деякі фінансові ризики та загрози фінансовій безпеці Чернівецької ТГ, на які варто звертати увагу при формуванні фінансової політики ТГ. Зокрема:

1. Прикордонне розташування: Чернівецька ТГ має прикордонне розташування, що може робити її більш вразливою до змін у міжнародній політичній та економічній ситуації. Наприклад, зміни в торгівельних умовах або транспортних потоках можуть призвести до втрат доходів, особливо з митних зборів або торгівлі. В результаті, бюджет може відчувати нестачу ресурсів для фінансування запланованих видатків.

2. Міграція та відтік населення: Чернівецький регіон історично стикається з відтоком населення, особливо трудовою міграцією до інших країн. Зменшення кількості працездатного населення знижує базу платників податків та зменшує обсяг доходів місцевого бюджету, що в свою чергу, призводить до скорочення можливостей громади для фінансування соціальних програм та розвитку інфраструктури. Більше того, даний процес також збільшує тиск на видатки, пов'язані з підтримкою соціальної інфраструктури для літніх людей та незахищених верств населення.

3. Залежність від сільського господарства: Значна частина економіки Чернівецької та сусідніх ТГ регіону залежить від сільськогосподарського сектору. Коливання погодних умов, зниження врожайності або інші негативні фактори можуть призвести до скорочення доходів від аграрного сектору, що суттєво вплине на загальний рівень доходів громади, а, отже, й до зменшення надходжень до бюджету. Як наслідок, це впливатиме на здатність громади фінансувати основні видатки, зокрема соціальні та інфраструктурні.

4. Низький рівень інвестицій: Інфраструктура регіону потребує суттєвих інвестицій для свого розвитку, але наявний рівень інвестицій залишається низьким. Відсутність достатніх інвестиційних впливів обмежує можливості громади для розвитку та модернізації, що може знижувати її конкурентоспроможність і фінансову стабільність.

5. Зношеність інфраструктури: Багато елементів інфраструктури Чернівецької ТГ, включаючи дорожню мережу та житлово-комунальні послуги, потребують модернізації. Зношеність інфраструктури збільшує ризик непередбачуваних витрат на ремонт та підтримку, що створює додатковий тиск на бюджет громади. Адже це може призводити до необхідності перенаправлення коштів з інших важливих сфер на невідкладні ремонти, що підриває фінансову стабільність громади та знижує її можливості для планового розвитку.

6. Ризики, пов'язані з природними катаклізмами: Регіон є умовно вразливим до природних катаклізмів, таких як повені, які можуть завдати значної шкоди інфраструктурі та збільшити бюджетні витрати на ліквідацію наслідків та відновлення. Це створює додатковий фінансовий тиск на громаду і може потребувати залучення зовнішньої допомоги або відкликання коштів з інших сфер, які їх потребують, що негативно впливатиме на фінансову стабільність та планування розвитку громади.

Ці фактори, хоча і не є безпосередньо фінансовими, мають значний вплив на фінансову безпеку громади через зміну доходів та видатків бюджету. Вони створюють додаткові ризики, які вимагають ефективного управління для

збереження фінансової стійкості та забезпечення стабільного розвитку Чернівецької ТГ.

Отже, аналіз фінансового потенціалу та фінансової безпеки Чернівецької територіальної громади виявив позитивну динаміку за період 2018-2023 років, що свідчить про поступове зростання доходів, збільшення власних надходжень та зниження залежності від дотацій. Основними джерелами зростання були податкові надходження, акцизні податки та доходи від місцевих податків, що свідчить про активність економіки громади. Водночас аналіз фінансової безпеки показує, що громада прагне підвищити свою стійкість до можливих фінансових ризиків через оптимізацію видатків, створення резервів та зниження залежності від зовнішнього фінансування. Однак, деякі загрози, як-от прикордонне розташування, міграційні процеси та залежність від сільського господарства, потребують уваги і належного управління, щоб забезпечити стабільний розвиток громади у довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 2

Аналіз фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади за період з 2018 по 2023 роки дозволив глибше оцінити рівень фінансової незалежності, стійкості та перспектив розвитку цієї громади. Чернівецька ТГ демонструє поступове посилення своєї фінансової спроможності, що виражається як у зростанні доходів громади, так і в покращенні ефективності використання бюджетних коштів. Особливий акцент було зроблено на динаміці доходів та видатків, які відіграють ключову роль у формуванні фінансової спроможності громади та забезпеченні її стійкості.

Результати дослідження вказують на значне зростання доходів загального фонду громади з розрахунку на одного мешканця, що дозволяє зробити висновок про покращення фінансового управління, ефективніше адміністрування податків і зборів, а також про збільшення інвестиційної

привабливості громади. Зокрема, протягом аналізованого періоду доходи зросли майже вдвічі, що свідчить про ефективність заходів, спрямованих на стабілізацію та розвиток місцевої економіки. Цей факт є особливо важливим в умовах кризи, спричиненої пандемією COVID-19 та війною з росією, коли громада стикнулася з новими викликами, але зуміла забезпечити фінансову стабільність та підтримку своїм мешканцям.

Однак, аналіз видатків загального фонду показав наявність постійного бюджетного дефіциту, що свідчить про необхідність оптимізації витрат та подальшого розвитку механізмів фінансової стабілізації. Починаючи з 2021 року, спостерігається поступове зменшення цього дефіциту, що свідчить про зростаючу здатність громади забезпечувати основні соціальні програми та інфраструктурні проєкти за рахунок власних ресурсів. Зниження частки витрат на утримання управлінського апарату, попри зростання абсолютних витрат на ці потреби, є позитивною ознакою підвищення ефективності управління та зменшення адміністративного навантаження на бюджет.

Аналіз показників капітальних видатків свідчить про пріоритетність інвестицій у розвиток громади, що підтверджується збільшенням як обсягів капітальних видатків на одного мешканця, так і їх питомої ваги у загальному обсязі видатків. Це зростання є ознакою прагнення громади до створення довгострокових матеріальних активів, що сприяє зміцненню соціально-економічної інфраструктури та підвищенню якості життя мешканців. Також позитивною ознакою є зниження рівня дотаційності бюджету, що вказує на зменшення залежності від державної підтримки та поступове посилення фінансової автономії.

Крім того, важливим аспектом оцінки фінансової спроможності Чернівецької громади є аналіз фінансового потенціалу та фінансової безпеки. Фінансовий потенціал громади протягом аналізованого періоду показав позитивну динаміку, що відображається в зростанні власних доходів, включаючи податкові та неподаткові надходження. Це свідчить про підвищення економічної активності громади та її здатність акумулювати

ресурси для забезпечення сталого розвитку. Щодо фінансової безпеки, громада демонструє зменшення залежності від зовнішніх трансфертів та оптимізацію бюджетних витрат, що сприяє підвищенню фінансової стійкості та здатності протистояти ризикам і фінансовим викликам. Це дозволяє забезпечити стабільний розвиток та підвищити фінансову автономію громади в умовах сучасних викликів.

Загалом, оцінка фінансової спроможності Чернівецької ТГ показала, що громада поступово знижує залежність від зовнішніх джерел фінансування, посилюючи власну фінансову незалежність та здатність до самостійного розвитку. Для забезпечення сталого розвитку необхідно продовжувати оптимізацію видатків, підвищувати ефективність управління бюджетом та розширювати інвестиційний потенціал громади, особливо в умовах сучасних викликів, що постали перед регіоном. Це дозволить Чернівецькій громаді забезпечити фінансову стійкість, підвищити конкурентоспроможність та створити умови для стабільного соціально-економічного розвитку в довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Зарубіжний досвід змінення фінансової спроможності територіальних громад

Підвищення фінансової спроможності територіальних громад є одним із ключових завдань для забезпечення їх конкурентоспроможності, соціально-економічного розвитку та сталого зростання. В сучасних умовах, коли місцеві громади стикаються з численними викликами, такими як недостатність фінансових ресурсів, обмежені можливості для інвестицій та потреба у модернізації інфраструктури, вивчення та інтеграція зарубіжного досвіду стають важливими інструментами для підвищення ефективності управління. Зарубіжний досвід надає можливість зрозуміти, які методи і підходи можна адаптувати до українських реалій для покращення фінансової спроможності територіальних громад, враховуючи найкращі практики та уникнення типових помилок інших країн. Багато розвинених країн пройшли довгий шлях у процесі децентралізації та вдосконалення місцевого самоврядування, що дозволило їм розробити ефективні моделі фінансового управління. Зокрема, такі країни, як Франція, Німеччина, Велика Британія, Канада, Нідерланди та Скандинавські країни, мають багатий досвід у сфері децентралізації, впровадження податкових стимулів, державно-приватного партнерства та розвитку екологічного фінансування. Досвід цих країн може бути корисним для України, оскільки дозволяє застосовувати перевірені методи, які сприяють збільшенню фінансової автономії громад та забезпечують сталий розвиток місцевої економіки.

Перш за все, необхідно зазначити, що у європейських країнах виділяють три основні моделі місцевого самоврядування, які мають різний вплив на фінансову спроможність громад:

- Англосаксонська модель (Великобританія): ця модель характеризується високим рівнем автономії місцевого самоврядування, відсутністю державних уповноважених на місцях і максимальним контролем з боку населення. Високий рівень автономії дозволяє громадам ефективно використовувати фінансові ресурси, але водночас потребує високого рівня фінансової дисципліни та управлінських навичок.

- Континентальна модель (Франція, Італія, Польща): поєднує централізоване управління з місцевим самоврядуванням. Місцеві органи влади отримують субвенції від держави, що допомагає забезпечити базові послуги. Ця модель забезпечує стабільність фінансування, але зменшує автономію громад у прийнятті рішень.

- Змішана модель (Німеччина, Австрія): передбачає існування як виборних органів місцевого самоврядування, так і представників державної адміністрації. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між автономією громад та державним контролем, що позитивно впливає на фінансову стійкість місцевих органів влади [33].

Фінансова спроможність територіальних громад значною мірою залежить від моделі місцевого самоврядування. Наприклад, англосаксонська модель забезпечує більше можливостей для самостійного формування бюджету, тоді як континентальна модель гарантує підтримку з боку центрального уряду, що знижує ризики недостатності ресурсів. У Німеччині змішана модель дозволяє ефективно поєднувати фінансову автономію громад із централізованим регулюванням, що забезпечує високий рівень стабільності та прогнозованості фінансування [33].

Фінансове управління у різних країнах демонструє широкий спектр підходів, які залежать від історичних, політичних та економічних особливостей. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки система фінансового управління базується на стратегічному підході до місцевих бюджетів. Місцеві бюджети в США, як правило, спрямовані на довгострокове планування та інвестиції в інфраструктуру, що забезпечує фінансову

стабільність територій. Використання стратегічного бюджетування дозволяє громадам виявляти пріоритети та ефективно розподіляти ресурси, що сприяє сталому розвитку місцевої економіки. Додатково, місцеві уряди мають значну гнучкість у питанні місцевих податків, що дозволяє їм коригувати рівень доходів залежно від потреб громади та економічної ситуації. Муніципальні облігації, зокрема "зелені" облігації, стали основним інструментом для фінансування великих інфраструктурних проєктів, таких як будівництво доріг, лікарень та шкіл. Наприклад, у штаті Каліфорнія цей механізм використовується для підтримки екологічних ініціатив, які одночасно сприяють сталому розвитку громади та економічному зростанню [2].

Французька модель децентралізації також має значний вплив на фінансову спроможність громад. Франція відома своєю системою децентралізації, що надає громадам більшу автономію у використанні ресурсів, зокрема через надання місцевим органам влади більших повноважень щодо формування і розподілу бюджетних коштів. Ця система допомагає забезпечити більш справедливий розподіл ресурсів між регіонами, що особливо важливо для розвитку відсталих територій. Крім того, французька модель сприяє підвищенню прозорості у бюджетному процесі, оскільки громади самостійно планують та реалізують свої бюджети, враховуючи місцеві потреби та пріоритети [32].

Інноваційні підходи до податкового регулювання також є важливим елементом покращення фінансової спроможності громад. Наприклад, у скандинавських країнах, таких як Швеція, Данія та Норвегія, запроваджено особливі податкові режими, які сприяють підвищенню доходів місцевих громад. Ці країни використовують прогресивну систему місцевих податків, що дозволяє забезпечити справедливий розподіл податкового навантаження та збільшити обсяг фінансових ресурсів, доступних громадам. Крім того, скандинавські країни відзначаються високим рівнем податкової дисципліни та прозорості, що сприяє ефективному використанню коштів для розвитку місцевих громад та соціальних програм [29].

Німецький досвід використання спеціалізованих фінансових інструментів також є вартий уваги в контексті підвищення фінансової спроможності територіальних громад. У Німеччині активно використовуються такі фінансові інструменти, як муніципальні облігації та спеціальні фонди розвитку, що дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси для реалізації інфраструктурних проектів. Це, у свою чергу, сприяє розвитку економічного потенціалу громад та забезпечує фінансову стабільність. Використання муніципальних облігацій дозволяє місцевим органам влади залучати інвестиції для будівництва доріг, модернізації освітніх закладів та інших важливих об'єктів інфраструктури, що покращує якість життя мешканців [21].

Партнерство з приватним сектором є важливим інструментом підвищення фінансової спроможності місцевих громад, особливо коли йдеться про фінансування великих інфраструктурних проектів. Таке партнерство дозволяє залучити додаткові фінансові ресурси, технічний досвід та інноваційні підходи, що сприяють успішній реалізації проектів, які не могли б бути профінансовані лише з державних коштів. Приклади з Великобританії та Італії демонструють, як державно-приватне партнерство (ДПП) може сприяти реалізації інфраструктурних проектів, підвищуючи якість життя мешканців та стимулюючи економічний розвиток.

У Великобританії державно-приватне партнерство активно використовується для фінансування великих інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг, лікарень та шкіл. Одним із найвідоміших прикладів є програма "Private Finance Initiative" (PFI), яка розпочалася ще в 1990-х роках. Ця програма дозволяє залучати приватний капітал для будівництва та експлуатації об'єктів державної інфраструктури. Наприклад, за допомогою PFI було реалізовано численні проекти будівництва лікарень, які забезпечили доступ до якісної медичної допомоги в різних регіонах країни. Завдяки цьому підходу уряд Великобританії зменшує початкові фінансові витрати та розподіляє ризики між державою і приватними інвесторами. Це дає

можливість оптимізувати використання державних коштів та підвищити ефективність управління інфраструктурними об'єктами. Досвід Великобританії демонструє, що успішне впровадження ДПП можливе за умови чіткого законодавчого регулювання та наявності прозорих механізмів контролю за виконанням проектів [21, 49].

Італія також демонструє успішні приклади використання державно-приватного партнерства для розвитку інфраструктури. Одним із відомих проектів є будівництво швидкісних доріг, яке фінансується через спільні інвестиції держави та приватних компаній. Наприклад, компанія "Autostrade per l'Italia" активно співпрацює з урядом у реалізації проектів, спрямованих на покращення транспортної інфраструктури. Таке партнерство дозволяє не лише залучати значні фінансові ресурси, але й використовувати досвід приватного сектору у будівництві та управлінні дорогами, що сприяє підвищенню якості та надійності транспортної мережі. Додатково, Італія застосовує модель концесій, коли приватні компанії отримують право на експлуатацію інфраструктурних об'єктів на визначений період, що дозволяє компенсувати витрати на будівництво та забезпечує довгострокову підтримку якості обслуговування [24].

Аналіз ефективності державно-приватного партнерства показує, що такі проекти можуть бути дуже успішними, якщо врахувати правильний розподіл ризиків та забезпечити прозорість процесів. Однією з основних переваг ДПП є можливість залучення приватного капіталу, що дозволяє розширити фінансові можливості держави. Крім того, приватні партнери часто приносять інноваційні рішення та високий рівень експертизи, що підвищує якість реалізованих проектів. Однак, існують і певні виклики, зокрема пов'язані з розподілом ризиків та можливими конфліктами інтересів між державою та приватним сектором. Наприклад, у Великобританії деякі проекти, реалізовані в рамках PFI, піддавалися критиці через завищену вартість та недостатню прозорість умов контрактів. Це підкреслює важливість належного

законодавчого регулювання та забезпечення громадського контролю над такими партнерствами [48].

Податкові стимули також є важливим інструментом підвищення фінансової спроможності громад. У Канаді запроваджено низку податкових стимулів, що сприяють залученню інвестицій на місцевому рівні та підтримці підприємницької діяльності. Наприклад, місцеві органи влади можуть встановлювати пільги на податки для підприємств, що займаються інноваційною діяльністю або впроваджують екологічні ініціативи. Такі стимули допомагають знизити податкове навантаження на бізнес та сприяють розвитку підприємницької активності, що в свою чергу покращує фінансову ситуацію у громадах [2]. Крім того, податкові пільги, орієнтовані на підтримку малого та середнього бізнесу, дозволяють створювати нові робочі місця, що також позитивно впливає на економічний розвиток місцевих громад.

Розвиток екологічного фінансування є ще одним важливим напрямком підвищення фінансової спроможності громад. У Нідерландах та Норвегії активно впроваджуються програми з екологічного фінансування, що передбачають використання так званих "зелених облігацій" для реалізації проектів, спрямованих на зменшення викидів парникових газів та покращення енергетичної ефективності. Зелені облігації дозволяють залучати додаткові фінансові ресурси на фінансування екологічних проектів, таких як модернізація систем опалення, встановлення сонячних панелей та розвиток сталої транспортної інфраструктури. Досвід Нідерландів свідчить про те, що використання зелених облігацій не тільки сприяє покращенню екологічної ситуації, але й стимулює економічний розвиток, оскільки реалізація таких проектів створює нові робочі місця та підвищує інвестиційну привабливість регіонів [29].

Підвищення фінансової спроможності територіальних громад вимагає застосування різних інструментів, які дозволяють не тільки ефективно залучати ресурси, але й забезпечувати їх раціональне використання. Зарубіжний досвід свідчить про значний потенціал таких механізмів, як

державно-приватне партнерство, податкові стимули та екологічне фінансування, для розвитку місцевих громад. Перспективи для України щодо використання цих інструментів є досить значними, і вони можуть сприяти як економічному зростанню, так і покращенню якості життя громадян.

Одним із ключових механізмів залучення інвестицій у громади може бути державно-приватне партнерство (ДПП). Велика Британія є одним із прикладів успішного впровадження ДПП для фінансування інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг, лікарень та шкіл. ДПП дозволяє громадам залучати приватний капітал для реалізації масштабних проектів, водночас розподіляючи ризики між державою та приватними інвесторами. Це сприяє зменшенню фінансового навантаження на місцеві бюджети та стимулює економічну активність у регіоні. Досвід Великобританії демонструє, що успішне впровадження ДПП можливе за умови чіткого законодавчого регулювання та наявності прозорих механізмів контролю за виконанням проектів [21].

Податкові стимули також є важливим інструментом підвищення фінансової спроможності громад. У Канаді запроваджено низку податкових стимулів, що сприяють залученню інвестицій на місцевому рівні та підтримці підприємницької діяльності. Наприклад, місцеві органи влади можуть встановлювати пільги на податки для підприємств, що займаються інноваційною діяльністю або впроваджують екологічні ініціативи. Такі стимули допомагають знизити податкове навантаження на бізнес та сприяють розвитку підприємницької активності, що в свою чергу покращує фінансову ситуацію у громадах [2]. Крім того, податкові пільги, орієнтовані на підтримку малого та середнього бізнесу, дозволяють створювати нові робочі місця, що також позитивно впливає на економічний розвиток місцевих громад.

Розвиток екологічного фінансування є ще одним важливим напрямком підвищення фінансової спроможності громад. У Нідерландах та Норвегії активно впроваджуються програми з екологічного фінансування, що передбачають використання так званих "зелених облігацій" для реалізації

проектів, спрямованих на зменшення викидів парникових газів та покращення енергетичної ефективності. Зелені облігації дозволяють залучати додаткові фінансові ресурси на фінансування екологічних проектів, таких як модернізація систем опалення, встановлення сонячних панелей та розвиток сталої транспортної інфраструктури. Досвід Нідерландів свідчить про те, що використання зелених облігацій не тільки сприяє покращенню екологічної ситуації, але й стимулює економічний розвиток, оскільки реалізація таких проектів створює нові робочі місця та підвищує інвестиційну привабливість регіонів [21].

Таким чином, використання інструментів фінансового зміцнення громад, таких як державно-приватне партнерство, податкові стимули та екологічне фінансування, відкриває значні перспективи для України. Зарубіжний досвід демонструє, що комплексний підхід до використання цих інструментів може забезпечити сталий розвиток територіальних громад, сприяти економічному зростанню та покращити якість життя мешканців. Українські громади можуть адаптувати ці практики, враховуючи специфіку національної економіки та правового середовища.

Державна підтримка місцевих громад є не менш важливим елементом підвищення їх фінансової спроможності, особливо в умовах обмежених ресурсів. Практичні приклади з Канади та Фінляндії показують, як ефективно організовані субсидії та дотації можуть сприяти стабільному розвитку громад, забезпечуючи їхні потреби у фінансуванні важливих проектів та підтримці соціальних програм. Канада відома своєю системою дотацій, які розподіляються серед місцевих громад для фінансування освітніх та інфраструктурних проектів. Такий підхід забезпечує рівномірний розвиток територій і дає можливість навіть невеликим громадам реалізовувати проекти, які б без державної підтримки залишилися нереалізованими. Наприклад, завдяки федеральним субсидіям вдалося модернізувати водопостачання в ряді канадських провінцій, що забезпечило доступ до якісної води навіть у віддалених регіонах [18].

Фінляндія, у свою чергу, демонструє успішну практику надання субсидій для підтримки соціальної інфраструктури та екологічних ініціатив. Значна частина фінських дотацій спрямовується на покращення енергоефективності громадських будівель, таких як школи, дитячі садки та лікарні. Державні субсидії дозволяють не тільки зменшити витрати на енергоспоживання, а й підвищити якість наданих послуг, що позитивно впливає на рівень життя мешканців громад. Крім того, фінська система дотацій враховує регіональні відмінності, що дозволяє направляти кошти туди, де вони найбільш потрібні. Це забезпечує рівність у розвитку громад і створює умови для їхнього економічного зростання [41].

Інфраструктурні проекти часто стають основою для розвитку місцевих громад, і приклади Польщі та Чехії є яскравим свідченням ефективного використання державних фондів розвитку для цієї мети. Польща активно використовує державні фонди для фінансування великих інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг, мостів та модернізація громадського транспорту. Це дозволяє не лише покращувати транспортну доступність, але й стимулювати економічний розвиток у регіонах, створюючи нові робочі місця та залучаючи інвесторів. Фонди розвитку в Польщі діють на принципах прозорості та відкритості, що сприяє ефективному використанню коштів і забезпечує підзвітність місцевої влади перед громадою [31].

Чехія також демонструє ефективний підхід до фінансування інфраструктурних проектів через державні фонди розвитку. Одним з найуспішніших прикладів є розвиток інфраструктури для підтримки туризму в регіонах, які мають значний туристичний потенціал, але раніше не мали необхідної інфраструктури для його розвитку. Завдяки державній підтримці було створено нові туристичні маршрути, модернізовано готельну інфраструктуру, що не тільки покращило привабливість регіонів для туристів, але й сприяло розвитку місцевого бізнесу. Такі проекти дозволяють громадам отримувати додаткові доходи та забезпечувати своїх мешканців новими

робочими місцями, що, у свою чергу, підвищує фінансову стабільність громад [44].

Вплив фінансування на розвиток та вдосконалення фінансової спроможності громад є важливим аспектом у розумінні ролі державної підтримки. Фінансування інфраструктурних проектів, надання субсидій та дотацій забезпечують громади додатковими ресурсами, що дозволяє їм розвивати свою інфраструктуру, підтримувати соціальні програми та стимулювати економічну активність. Залучення державних коштів допомагає місцевим громадам знижувати залежність від зовнішніх джерел фінансування та створює умови для сталого розвитку. Реалізація інфраструктурних проектів сприяє не лише покращенню якості життя мешканців, але й підвищенню інвестиційної привабливості регіонів, що є ключовим фактором для забезпечення їх фінансової автономії. Завдяки таким ініціативам громади можуть забезпечити собі більш стабільне фінансове становище, що в довгостроковій перспективі сприяє їхній конкурентоспроможності та економічному зростанню.

Використання інноваційних технологій є одним із найефективніших способів підвищення фінансової спроможності територіальних громад та покращення управління бюджетними процесами. Застосування цифрових рішень дозволяє спростити та автоматизувати багато аспектів бюджетного планування та виконання, а також забезпечує більшу прозорість та підзвітність процесів. Естонія та розвинені країни показують успішні приклади використання таких технологій, зокрема цифрових інструментів та штучного інтелекту, для підвищення ефективності бюджетного управління.

Естонія є однією з країн, що найактивніше впроваджує цифрові технології у бюджетний процес. Відомий досвід цієї країни в електронному урядуванні забезпечив значні покращення у сфері управління державними фінансами та підвищив рівень фінансової спроможності громад. Зокрема, платформа "X-Road" дозволяє безпечно обмінюватися даними між державними установами та громадянами, що спрощує процес бюджетного

планування та підвищує його ефективність. Завдяки цьому, естонські громади мають змогу ефективніше розподіляти бюджетні ресурси, що сприяє їхньому сталому розвитку та підвищенню фінансової стабільності. Крім того, використання цифрових технологій у бюджетному процесі дозволяє забезпечити більшу прозорість та підзвітність перед громадянами, адже інформація про доходи і видатки доступна онлайн, що підвищує рівень довіри громадян до державних органів [28].

Естонський підхід до цифровізації бюджетного процесу є особливо важливим, оскільки він демонструє, як можна знизити адміністративні витрати та прискорити обмін інформацією між різними рівнями влади. Це дозволяє зосередити більше уваги на стратегічних аспектах бюджетного управління, а не на рутинних адміністративних процесах. Використання платформи "X-Road" забезпечує швидкий і надійний доступ до даних, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу фінансових ресурсів. Наприклад, місцеві органи влади можуть оперативно отримувати інформацію про залишки на рахунках, надходження податків або видатки на конкретні проекти, що дозволяє планувати бюджетні заходи більш ефективно.

Іншим важливим аспектом використання інноваційних технологій є застосування штучного інтелекту для аналізу бюджетних показників. Розвинені країни, такі як США, активно використовують штучний інтелект (ШІ) для оптимізації бюджетного процесу та підвищення ефективності управління державними фінансами. Міністерство фінансів США, наприклад, використовує алгоритми машинного навчання для прогнозування бюджетних витрат та доходів, що дозволяє уряду більш точно планувати ресурси і виявляти потенційні ризики на ранніх етапах. Це дає можливість приймати проактивні рішення для запобігання дефіциту або неправильного розподілу коштів. Крім того, штучний інтелект використовується для аналізу ефективності державних програм, що дає можливість більш раціонально використовувати бюджетні ресурси і зосереджуватися на тих ініціативах, які приносять найбільшу користь громадянам [25].

Застосування штучного інтелекту в управлінні бюджетом має багато переваг, зокрема можливість обробки великих обсягів даних за короткий час. Це дозволяє не тільки прогнозувати бюджетні витрати, але й виявляти тенденції та закономірності, які можуть бути невидимими для людського аналізу. Наприклад, завдяки ШІ можна визначити, які програми є найменш ефективними і потребують корекції або додаткового фінансування, а які, навпаки, демонструють високу ефективність і можуть бути масштабовані на інші регіони. Це дозволяє уряду США зосередити зусилля на найбільш пріоритетних напрямках і забезпечити максимально ефективне використання обмежених бюджетних ресурсів.

У Великобританії застосування ШІ в управлінні бюджетом також демонструє значні переваги. Наприклад, штучний інтелект використовується для аналізу великих обсягів фінансових даних, що дозволяє швидко і точно визначати пріоритетні напрями фінансування, а також виявляти неефективні витрати. Такі інструменти, як аналітичні платформи на базі штучного інтелекту, допомагають ідентифікувати можливості для економії коштів та підвищення ефективності державних програм. Це особливо важливо в умовах обмежених бюджетних ресурсів, коли кожна витрачена одиниця валюти повинна приносити максимальний результат [34].

Крім того, штучний інтелект використовується для автоматизації процесів звітності, що значно знижує адміністративне навантаження на державні органи та дозволяє скоротити витрати на підготовку звітної документації. Автоматизовані системи дозволяють швидко і точно формувати звіти про виконання бюджету, аналізувати відхилення від плану і пропонувати рекомендації щодо коригування фінансової стратегії. Це забезпечує більш гнучке управління бюджетом і дозволяє реагувати на зміни в економічній ситуації в реальному часі.

Аналіз прикладів застосування інноваційних технологій показує, що використання цифрових інструментів та штучного інтелекту сприяє підвищенню ефективності управління державними фінансами та забезпечує

стабільний розвиток громад. Цифрові технології, такі як естонська платформа "X-Road", дозволяють автоматизувати багато процесів бюджетного планування, що забезпечує більшу прозорість і оперативність. Штучний інтелект, у свою чергу, дозволяє проводити глибокий аналіз фінансових даних, ідентифікувати потенційні ризики і підвищувати ефективність використання бюджетних ресурсів. Завдяки впровадженню інноваційних технологій, громади можуть значно покращити свою фінансову спроможність, забезпечуючи стабільність та ефективність у використанні ресурсів, що, в свою чергу, сприяє їхньому сталому розвитку та економічному зростанню.

Резюмуючи, можна відзначити, що вивчення зарубіжного досвіду підвищення фінансової спроможності територіальних громад надає цінні уроки для адаптації в українських умовах. Використання стратегічного бюджетування, як у США, сприяє ефективному розподілу ресурсів та фінансовій стабільності на місцевому рівні. Французька модель децентралізації показує, як підвищення фінансової автономії громад може сприяти справедливому розподілу ресурсів і прозорості бюджетного процесу.

Інноваційні підходи до податкового регулювання, як у скандинавських країнах, допомагають забезпечити справедливий розподіл податкового навантаження та підвищити фінансову стійкість громад. Податкові стимули в Канаді та розвиток екологічного фінансування в Нідерландах і Норвегії допомагають залучати додаткові фінансові ресурси, що покращує фінансову спроможність громад.

Державно-приватне партнерство, як у Великобританії та Італії, є ефективним інструментом для реалізації інфраструктурних проектів і стимулювання економічного розвитку. Державна підтримка у формі субсидій та дотацій, як у Канаді та Фінляндії, також сприяє модернізації інфраструктури та покращенню якості життя мешканців.

Отже, комплексний підхід, що включає стратегічне бюджетування, податкові стимули, державно-приватне партнерство та державну підтримку, може бути успішно адаптований для підвищення фінансової спроможності

українських громад. Використання цих інструментів сприятиме сталому розвитку, підвищенню якості життя та конкурентоспроможності місцевих громад.

3.2 Рекомендації щодо підвищення рівня фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади

Розглянувши зарубіжний досвід покращення рівня фінансової спроможності ТГ та проаналізувавши поточно ситуацію Чернівецької ТГ, можна виділити кілька евентуальних векторів підвищення локального рівня фінансової спроможності Чернівецької ТГ для підвищення її конкурентоспроможності, а саме:

1. Залучення міжнародних грантів та фінансової допомоги для зміцнення фінансової спроможності громади. У період війни Чернівецька ТГ повинна максимально використовувати міжнародну допомогу та гранти для підтримки інфраструктури та соціальних проєктів. Вивчення міжнародного досвіду, активна участь у грантових програмах, орієнтованих на підтримку місцевого самоврядування, сприятиме залученню фінансових ресурсів. Такі кроки допоможуть не тільки зменшити залежність від внутрішніх бюджетних надходжень, але й створити можливості для стабільного розвитку громади. До того ж, Чернівецька громада вже має непогані напрацювання в цьому напрямку, адже є містом-побратимом для 14 міст з різних країн, а тому громада могла б «консультуватися» з ними в деяких питаннях для розробки максимально успішної інвестиційної політики.

2. Запровадження податкових стимулів для розвитку малого та середнього бізнесу. Для підвищення економічної активності Чернівецька громада може запровадити податкові стимули для підприємств, які створюють нові робочі місця, впроваджують екологічні ініціативи або працюють у сфері інновацій. Такий підхід сприятиме залученню нових підприємств, розвитку

малого бізнесу та розширенню податкової бази громади. Крім того, підтримка екологічних ініціатив допоможе поліпшити якість життя місцевих мешканців.

3. Розвиток державно-приватного партнерства для інфраструктурних проектів. Для фінансування великих інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг, мостів чи громадських будівель, необхідно активно залучати приватних інвесторів через механізм державно-приватного партнерства (ДПП). Організація зустрічей із потенційними інвесторами, такими як забудовники, енергетичні компанії або оператори громадського транспорту, допоможе знайти партнерів для реалізації важливих проектів, що дозволить знизити навантаження на бюджет громади та ефективніше використовувати фінансові ресурси.

4. Випуск муніципальних облігацій для фінансування проектів розвитку. Чернівецька громада може розглянути можливість випуску муніципальних облігацій для фінансування важливих інфраструктурних проектів, таких як модернізація систем водопостачання або будівництво нових доріг. Випуск облігацій дозволить залучити довгострокові інвестиції, що сприятиме покращенню інфраструктури та збільшенню інвестиційної привабливості громади.

5. Залучення інвестицій через створення індустріальних парків. Створення індустріальних парків може стимулювати розвиток місцевої економіки, залучати нових інвесторів та створювати нові робочі місця. Виділення земельних ділянок під індустріальні парки, забезпечення їх необхідною інфраструктурою та активна промоція серед інвесторів сприятимуть підвищенню економічної активності та зростанню добробуту мешканців громади.

6. Розвиток туристичної інфраструктури відповідно до стратегічних пріоритетів громади. Чернівці мають унікальну культурну спадщину та вигідне прикордонне розташування, що створює перспективи для розвитку туризму як джерела додаткових доходів. Запровадження цілісної стратегії розвитку туристичної інфраструктури дозволить залучити більшу кількість

туристів і підвищити економічну активність. Інвестиції в модернізацію туристичних об'єктів, створення нових маршрутів та залучення приватного сектору сприятимуть стабільному розвитку цієї галузі, як це було успішно здійснено у Чехії.

7. Інвестиції у розвиток цифрової інфраструктури
Розвиток цифрової інфраструктури є необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності громади та залучення інвестицій. Створення програми цифровізації, яка включатиме інвестиції у швидкісний інтернет, впровадження електронних сервісів для надання адміністративних послуг та автоматизацію управлінських процесів, дозволить підвищити ефективність управління, зменшити адміністративні витрати та зробити громаду більш привабливою для інвесторів. Приклади успішної цифровізації можна спостерігати у Польщі, Естонії та Фінляндії, де впровадження цифрових рішень значно покращило надання публічних послуг та залучення нових бізнесів.

Отже, для підвищення фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади необхідно застосувати комплексний підхід, який включає розвиток туристичної та цифрової інфраструктури, залучення міжнародної допомоги та інвестицій, підтримку малого бізнесу, а також оптимізацію адміністративних витрат. Впровадження цих заходів, з урахуванням кращих міжнародних практик, дозволить підвищити конкурентоспроможність громади, забезпечити сталий розвиток та залучити додаткові фінансові ресурси, адаптуючи їх до місцевих умов.

Висновки до розділу 3

Вивчення перспектив підвищення фінансової спроможності територіальних громад дозволяє зробити висновок, що комплексне впровадження зарубіжного досвіду та адаптація його до українських реалій є ключем до забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності

місцевих громад. У третьому розділі розглянуто різні підходи, інструменти та практики, що використовуються країнами з високим рівнем децентралізації та ефективного місцевого самоврядування, включаючи стратегічне бюджетування, податкові стимули, державно-приватне партнерство та екологічне фінансування.

Перш за все, аналіз зарубіжного досвіду підтвердив, що успішне підвищення фінансової спроможності можливе через впровадження стратегічного бюджетування. Зокрема, приклади зі Сполучених Штатів Америки показують, як довгострокове планування бюджетів та інвестиції у місцеву інфраструктуру сприяють підвищенню стабільності та ефективності використання фінансових ресурсів. Подібні практики можна адаптувати для українських територіальних громад, аби забезпечити фінансову стійкість та цілеспрямоване використання обмежених ресурсів.

Іншим важливим аспектом є використання податкових стимулів для підтримки малого та середнього бізнесу, як це робиться в Канаді та скандинавських країнах. Запровадження податкових пільг для підприємств, що створюють нові робочі місця або впроваджують інновації, може стати ефективним інструментом підвищення фінансової спроможності українських громад. Це допоможе не лише зміцнити місцеву економіку, але й розширити податкову базу для сталого розвитку.

Крім того, зарубіжний досвід показує, що державно-приватне партнерство є потужним механізмом залучення інвестицій у місцеві громади. Приклади з Великобританії та Італії демонструють, що правильний розподіл ризиків та забезпечення прозорості у відносинах між державою і приватними інвесторами дозволяють реалізовувати масштабні інфраструктурні проекти, що підвищують якість життя мешканців громад та економічну активність. Це також може бути важливим кроком для Чернівецької територіальної громади, яка потребує додаткових ресурсів для розвитку інфраструктури.

Особливо актуальним для українських територіальних громад є розвиток екологічного фінансування, що включає використання "зелених

облігацій". Як показує досвід Нідерландів та Норвегії, такі фінансові інструменти дозволяють залучати інвестиції у проекти, спрямовані на підвищення енергетичної ефективності та зменшення впливу на довкілля. Реалізація екологічних проектів може не лише сприяти покращенню екологічної ситуації, але й стимулювати економічний розвиток та створення нових робочих місць.

З огляду на викладене, підвищення фінансової спроможності територіальних громад вимагає застосування різних інструментів, що охоплюють стратегічне бюджетування, розвиток державно-приватного партнерства, податкові стимули та екологічне фінансування. Чернівецька територіальна громада має значний потенціал для впровадження цих інструментів, з урахуванням її географічного положення, наявної інфраструктури та можливостей для розвитку партнерств. Комплексний підхід до використання міжнародного досвіду забезпечить не лише фінансову стабільність, але й довгострокове зростання, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності та якості життя мешканців громади.

ВИСНОВКИ

Фінансова спроможність територіальних громад є ключовим чинником забезпечення їхньої конкурентоспроможності та сталого розвитку. Проведене дослідження розкриває основні теоретичні аспекти фінансової спроможності, її взаємозв'язок із фінансовим потенціалом та фінансовою безпекою громади, а також аналізує фінансову спроможність Чернівецької громади на основі використання вітчизняної методології оцінки. На основі отриманих результатів можна зробити наступні висновки:

1. Фінансова спроможність територіальних громад є комплексним поняттям, яке включає здатність громади акумулювати, управляти та ефективно використовувати фінансові ресурси для забезпечення сталого розвитку, покращення якості надання публічних послуг та задоволення потреб місцевого населення.

2. Оцінка фінансової спроможності Чернівецької громади за період 2018-2023 роки свідчить про поступове підвищення її фінансової самостійності. В останні два роки аналізованого періоду громада досягла високого рівня фінансової спроможності, що є результатом збільшення власних доходів та вдосконалення фінансового управління. Основними джерелами доходів залишаються податкові надходження та трансфери з державного бюджету.

3. У процесі аналізу фінансового потенціалу громади виявлено як позитивні зміни, так і певні виклики. Для забезпечення сталого розвитку важливо продовжувати роботу над диверсифікацією джерел доходів, зокрема через залучення інвестицій та розвиток місцевого бізнесу, щоб зменшити залежність від державних трансфертів.

4. Оцінка фінансової безпеки Чернівецької громади показала, що основними загрозами залишаються зростання витрат на соціальні зобов'язання та залежність від зовнішніх економічних факторів. Для забезпечення

фінансової стабільності рекомендовано створювати фінансові резерви та посилити контроль за видатками.

5. На основі проведеного аналізу розроблено конкретні рекомендації для підвищення фінансової спроможності територіальних громад, зокрема:

- залучення міжнародних грантів та фінансової допомоги для зміцнення фінансової спроможності громади;
- запровадження податкових стимулів для розвитку малого та середнього бізнесу;
- розвиток державно-приватного партнерства для інфраструктурних проектів;
- випуск муніципальних облігацій для фінансування проектів розвитку;
- залучення інвестицій через створення індустріальних парків;
- розвиток туристичної інфраструктури відповідно до стратегічних пріоритетів громади;
- інвестиції у розвиток цифрової інфраструктури.

Загалом, досягнення високого рівня фінансової спроможності територіальних громад є необхідною умовою для їхнього сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення високої якості життя мешканців. Це вимагає комплексного підходу, що включає ефективне використання фінансових ресурсів, зміцнення фінансової безпеки та розвиток інституційних спроможностей громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бак Н.А. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. №. 1. С. 98-110. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1098/1101>
2. Бібік, Н. В., & Шаповал, Г. М. (2019). Аналіз міжнародного досвіду розвитку територіальних громад та визначення напрямків його впровадження в Україні. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*, (2(8)), 5–14. URL: <https://journals.uran.ua>
3. Бугіль С. Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 1. С. 55-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_1_15.
4. Возняк Г. В. Особливості формування місцевих бюджетів у контексті забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування (на прикладі Львівської області). *Регіональна економіка*. 2013. №4(66). С. 96-105.
5. Возняк Г. В., Патицька Х. О. Фінанси територіальних громад України в умовах поширення пандемії: проблемно орієнтований аналіз з урахуванням поведінкових аспектів. *Економіка України*. 2021. № 6. С. 78-98. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001264078>
6. Голинський, Ю., & Нурієва, В. (2023). Фінансова спроможність громад під час повномасштабної війни. *Економіка та суспільство*, (55). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-41>
7. Гончаренко М. В. Механізми формування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2 (52). С. 1-7.
8. Гринчишин І. М. Фінансова спроможність територіальних громад у контексті оцінювання результатів адміністративно-фінансової децентралізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду*

- України: зб. наук. пр. 2019. Вип. 5(139). С. 26-32.
URL:<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-5-4>.
9. Гургула Т.В. Фінансове забезпечення спроможності територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Економіка*. 2017. Вип. 1 (7). С. 132-136.
 10. Дем'янчук О. І. Забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», вересень 2017. № 6(34). С. 42–46.
 11. Державний веб-портал бюджету для громадян: веб – сайт. URL : <https://openbudget.gov.ua>
 12. Довженко, В. А., Першко, Л. О., & Сус, Ю. Ю. (2024). Планування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (13). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-13-02-02>
 13. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97 – ВР від 15.07.97. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
 14. Єгоричева С. Б. Сутність та складові фінансового потенціалу територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 8. С. 11-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_8_4.
 15. Зілінська А. С. Посилення фінансової спроможності територіальних громад. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали V наук.-практ. конф., 26–27 лист. 2020 р. : тези допов.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 55-56.
 16. Казюк Я., Вецель В. Формування критеріїв та методики оцінювання спроможності територіальних громад (аналітичне дослідження). Київ. 2023. URL:

https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1332/Аналітичне_дослідження_щодо_оновленої_Методики_з_додатками.pdf

17. Казюк Я.М., Венцель В.Т. Фінансова спроможність територіальних громад як основний елемент у забезпеченні реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. *Вісник ХНТУ*. 2024. №1. С. 357-364. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.1.50>.
18. Канадський фонд місцевих ініціатив – Україна. Посольство Канади в Україні. URL: <https://www.international.gc.ca/world-monde/funding-financement/cfli-fcil/2024/ukraine.aspx?lang=ukr>
19. Квасній Л.Г., Лобик О.О. Теоретичні засади формування фінансово-економічної спроможності територіальних громад в Україні. *Регіональна економіка*. 2023. № 4. С. 13-17. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-4-2>.
20. Кириленко О., Баранець Я. Досвід забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 54–68. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.054>
21. Клівіденко, Л. М., & Мацедонська, Н. В. (2017). Світовий досвід бюджетної децентралізації та шляхи його впровадження в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, (1(06)), 124–129. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua>
22. Коляда, Т. А., & Альохіна, О. С. (2024). Особливості забезпечення фінансової спроможності територіальних громад України у воєнний час. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (13). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-08-03>
23. Куценко Т., Сіренко Я. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління. *Макроекономічне оцінювання публічного сектору в антикризовому управлінні : матеріали наук. прикладних дослідж. освіт.-проф. програми 281 «Публічне управління та адміністрування» за 2017–2018 рр. М-во*

освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана», Ф-т економіки та упр., Каф. нац. економіки та публічного упр. Київ : КНЕУ, 2019. С. 125–152.

24. Малін, О. Л. (2020). Аналіз розвитку державно-приватного партнерства в Україні та світі: якісні зміни та головні тренди 2020 року. *Одеський національний політехнічний університет*. URL: https://economics.net.ua/files/analytics/2020_MOL.pdf
25. Мамонтова, Н., & Луцишина, В. (2024). Інтеграція штучного інтелекту у фінансові процеси підприємства. *Науковий журнал*, (2), 94–101. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2627>
26. Маркович Г. Фінансова децентралізація. *Проектний офіс секторальної децентралізації*. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/6413>
27. Мунько, А. Ю. Фінансова безпека територіальних громад: генеза та розвиток теоретичної бази. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2020. №4. 47-57. URL: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.4.6>
28. Назар, Р., & Турчин, С. (2024). Використання штучного інтелекту для прогнозування фінансових показників. *Економічний аналіз*, (2), 327–336. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/6066/6565657400>
29. Олійник, Д. І. (2017). Міжнародний досвід фінансування сталого розвитку громад (на прикладі формування мережевої інфраструктури). : аналіт. доповідь. К. : НІСД, 2017. 48 с. URL: <https://niss.gov.ua>
30. Орлова Н.С., Дегтяр О.А., Козирєва О.В., Шаповалова А.М., Приказка С.І. Фінансова спроможність територіальних громад: європейський досвід і кейс України. *Публічне управління та адміністрування*. 2019. №6. С. 516-526.

31. Отримання дотацій та фінансування для бізнесу в Польщі. Amadej.
URL: <https://www.amadej.com.ua/ua/vedenie-biznesa/dotacii-dlja-biznesa-v-polshe>
32. Патицька, Х. (2019). Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації. Монографія. Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України.
URL: <https://www.ird.gov.ua>
33. Пігуль Н.Г., Люта О.В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2016. Вип. 9. С. 684-688.
34. Попов, Д. І., Котуха, О., & Олашин, М. (2023). Цифровізація бюджетної системи України як інструмент підвищення публічності органів державної влади. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (7), 1–11.
URL: <https://www.academia.edu/101846160/>
35. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. №214.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п#Text>
36. Рудаченко О.О., Тараруєв Ю.О., Шевченко Ю.А. Аналіз та оцінка фінансової спроможності територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. URL: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.32>.
37. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності і фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 81-90.
URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000441295>
38. Статистична інформація : Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
39. Стащук О., Жук М. Фінансова безпека територіальних громад, як ключовий фактор забезпечення їх сталого розвитку. *Економічний часопис*

- Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 3. С. 54–60. URL: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-03-54-60>
40. Сторонянська І.З., Пелехатий А.О. Напрямки модернізації фінансового забезпечення розвитку сільських територіальних громад у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 97-108.
41. Фінський фонд місцевого співробітництва. Finland abroad: Україна. URL: <https://finlandabroad.fi/web/ukr/pidtrimka-miscevih-gromads-kih-organizacij>
42. Чернівецька міська рада : веб – сайт. URL : <https://city.cv.ua>
43. Шокало К., Савичук О. Фінансова спроможність територіальних громад. Аналітичне дослідження. *Центр спільних дій*. Київ. 2021. 86 с. URL : <https://centreuua.org/wp-content/uploads/2022/02/Finansova-spromozhnist-veb-1.pdf>
44. Що таке структурні фонди ЄС та що про них потрібно знати українцям. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/10/7161350/>
45. Щур Р. І. Фінансовий потенціал територіальних громад: теоретичний аналіз. *Економіка та держава*. 2018. № 5. С. 60-64. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2018_5_16.
46. Ярошевич Н.Б., Якимів А.І. (2023) Посилення фінансової спроможності територіальних громад шляхом оптимізації конфігурації базового рівня адміністративно-територіального управління. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2023. №11 (79). Том 2. С. 118–125.
47. Clear Water Act Financial Capability Assessment Guidance. March 2024 Revision. EPA. 2024. URL: <https://www.epa.gov/system/files/documents/2023-01/cwa-financial-capability-assessment-guidance.pdf>

48. House of Commons Library. PFI: costs and benefits. 2014. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06007/>
49. Investopedia. Private Finance Initiative (PFI): Benefits, Drawbacks, and Examples. 2023. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/privatefinanceinitiative.asp>
50. Règlement concernant le calcul de la capacité financière des communes (RCFC) du 3 avril 1974. URL : <https://silgeneve.ch/legis/index.aspx>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Фінансові ресурси територіальних громад за Європейською хартією

Номер статті, пункт	Основні положення
Ст.9, п.1	Місцева влада має право на власні фінансові ресурси
Ст.9, п.2	Обсяг фінансових ресурсів повинен відповідати функціям, які виконує місцева влада
Ст.9, п.3	Місцева влада має право вільно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами
Ст.9, п.4	Частина фінансових ресурсів повинна формуватися за рахунок місцевих податків та зборів
Ст.9, п.5	Органи місцевої влади мають право встановлювати розміри місцевих податків та зборів у межах закону
Ст.9, п.6	Порядок формування фінансових ресурсів повинен бути гнучким і забезпечувати відповідність наявних ресурсів зростанню вартості виконання завдань місцевої влади
Ст.9, п.7	Захист слабкої у фінансовому плані місцевої влади проводиться за допомогою процедур усунення фінансових диспропорцій (фінансового вирівнювання)
Ст.9, п.8	Перевага у виборі форм фінансової допомоги надається дотаціям, не призначеним для фінансування конкретних проєктів і які не обмежують свободу місцевої влади

Джерело: складено автором на основі джерела [13]

ДОДАТОК Б

Інструменти забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів

Складова	Інструменти	Переваги	Недоліки
Бюджетна	1. Податки та збори 2. Державні цільові програми	1. Швидке залучення коштів до місцевого бюджету 2. Додаткове фінансування у вигляді цільових трансфертів здержавного бюджету надходжень 3. Співробітництво територіальних громад	Вичерпність ресурсів
Інвестиційна	1. Корпоратизація комунальних підприємств 2. Зменшення негативного впливу зовнішніх чинників на територію	1. Використання вперехідних економіках 2. Розподіл видатків, ризиків та майбутніх прибутків між публічним і приватним учасниками партнерства	Мотивація приватних інвесторів
Грантова	1. Міжнародна технічна допомога 2. Проєкти корпоративної соціальної відповідальності 3. Ендавмент 4. Краудфандинг	1. Безоплатна та безповоротна основа	1. Географія інтересів 2. Конкурсна засади 3. Для економічно розвинутих країн світу
Кредитна	1. Місцеві запозичення 2. Безоблігаційні позики 3. Місцеві гарантії 5. Кредити міжнародних фінансових організацій	1. Місцеві облігаційні позики 2. Різний термін залучення 3. Пільгові умови кредитування	1. Погодження з Міністерством фінансів України 2. Надаються на умовах платності, строковості та майнового забезпечення 3. Обмеження в цільовому призначенні коштів

Земельні ресурси ОТГ	4. Землі у розпорядженні влади ОТГ	1. Розпорядження землями державної власності, передача земельних ділянок державної власності у власність громадян та юридичних осіб 2. Зміни цільового призначення земельних ділянок приватної власності 3. Продаж громадянам і юридичним особам земельних ділянок державної і комунальної власності 4. Вилучення для суспільних потреб земельних ділянок із земель державної та комунальної власності	Розпорошення повноважень із розпорядження землями
Співробітництво громад (ММС)	Всі вище перелічені способи залучення коштів	1. Можливості зменшення бюджетних видатків 2. Можливості використання управлінської експертизи приватного сектору 3. Отримання доступу до запровадження сучасних технологій	Конфлікт інтересів громад

Джерело: складно автором на основі джерела [9, 107с.]

ДОДАТОК В

Показники оцінки фінансової спроможності ТГ

Назва показника	Ціль	Розрахунок
Доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця	Відображає можливості й потенціалу громади забезпечувати виконання своїх функцій та повноважень, використовуючи фінансові ресурси, які акумулюються на її території.	Співвідношення обсягу надходжень доходів загального фонду (без урахування трансфертів) з кількістю жителів
Видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця	Вказує на фінансовий потенціал громади та її здатність забезпечувати достатній рівень фінансування видатків на утримання установ та закладів бюджетної сфери, реалізацію програм і заходів на території громади	Співвідношення обсягу видатків загального фонду з кількістю жителів громади
Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця	Вказує на обсяг видатків, які витрачають платники податків на утримання управлінського апарату громади - «вартість» одного працівника управлінського апарату громади для кожного жителя громади	Співвідношення обсягу видатків на утримання апарату управління, проведених за рахунок коштів загального фонду, з кількістю жителів
Капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця	Вказує на спроможність територіальної громади забезпечувати соціально-економічний розвиток, можливість реалізації проєктів інфраструктурного розвитку, створення нових матеріальних активів або отримання відповідного соціального ефекту	Співвідношення обсягу капітальних видатків бюджету з кількістю жителів
Рівень дотаційності бюджетів	Показує рівень залежності бюджету ТГ від державної допомоги	1. Для громад, які отримують базову дотацію – як співвідношення базової дотації із сумою доходів загального фонду з урахуванням базової дотації 2. Для громад, які перераховують реверсну дотацію до державного бюджету – як співвідношення реверсної дотації із сумою доходів загального фонду бюджету громади

Частка управлінських видатків	Відображає обсяг коштів, що можуть спрямовуватися на соціально-економічний розвиток ТГ - що вища частка видатків на утримання апарату управління громади, то менше коштів спрямовується на фінансування установ та закладів соціально-культурної сфери та реалізацію програм соціально- економічного розвитку.	Співвідношення видатків на утримання апарату управління громади із сумою доходів загального фонду (без урахування трансфертів з державного бюджету)
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади	Відображає можливості для розвитку територій. Видатки на оплату праці є основною статтею витрат бюджету. Проте, якщо їх частка надмірно висока, це обмежує можливості для розвитку територій і посилення інституційної спроможності установ бюджетної сфери (закупівля обладнання, будівництво, реконструкція тощо), а також реалізацію програм соціального та економічного розвитку території.	Співвідношення частки проведених із загального фонду бюджету видатків на заробітну плату з нарахуваннями до обсягу видатків загального фонду бюджету без урахування трансфертів, перерахованих з бюджету громади до інших бюджетів
Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків	Відображає обсяг коштів, що можуть бути спрямовані витрати капітального характеру, тобто на створення нової доданої вартості на території громади	Співвідношення капітальних видатків до сукупного обсягу видатків загального та спеціального фонду бюджету громади
Видатки на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця	Вказує на фінансовий потенціал громади та її здатність забезпечувати достатній рівень фінансування видатків на утримання установ та закладів сфери культури та фізичної культури і спорту, реалізацію програм і заходів на території громади.	Співвідношення обсягу видатків загального фонду на культуру та фізичну культуру і спорт з кількістю жителів громади
Питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету	Вказує на рівень фінансової самостійності територіальної громади	Співвідношення суми трансфертів з державного бюджету до обсягу доходів загального та спеціального фондів громади:
Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету	Вказує на наявність (відсутність) диверсифікованих джерел формування дохідної частини бюджету громади і який вплив на формування її доходів мають місцеві податки і збор	Співвідношення місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету громади без урахування трансфертів з державного бюджету

Джерело: складно автором на основі джерела [16]

ДОДАТОК Г

Підходи до аналізу оцінювання спроможності територіальних громад

Назва	Алгоритм	Критерій групування
Варіант 1	Розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено за формульним підходом з подальшим співставленням із відповідними значеннями, розрахованими по всій сукупності територій, тобто із середніми значеннями відповідних показників по всій кількості досліджуваних територіальних громадах	- понад +50% від середнього по Україні — високий рівень - від +15% до +50% середнього по Україні — оптимальний рівень - +/-15% від середнього по Україні — задовільний рівень - від -15% до -50% середнього по Україні — низький рівень - менше -50% від середнього по Україні — критичний рівень
Варіант 2	розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено за формульним підходом з подальшим їх співставленням із відповідними медіанними значеннями, розрахованими по всій сукупності територій	- понад +50% від медіанного показника по Україні — високий рівень - від +15% до +50% від медіанного показника по Україні — оптимальний рівень - +/-15% від медіанного показника по Україні — задовільний рівень - від -15% до -50% від медіанного показника по Україні — низький рівень - менше -50% від медіанного показника по Україні — критичний рівень
Варіант 3	розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено за формульним підходом з подальшим співставленням із відповідними значеннями у порівнянні з середнім значенням показника по відповідних групах населення.-	- понад +50% від середнього по відповідній групі населення — високий рівень - від +15% до +50% середнього по відповідній групі населення — оптимальний рівень - +/-15% від середнього по відповідній групі населення — задовільний рівень - від -15% до -50% середнього по відповідній групі населення — низький рівень - менше -50% від середнього по відповідній групі населення — критичний рівень Критерій групування ТГ за кількістю населення: - Населення до 5 тис. осіб - Населення від 5 до 10 тис. осіб - Населення від 10 до 20 тис. осіб - Населення від 20 до 50 тис. осіб - Населення від 50 до 100 тис. осіб - Понад 100 тис. осіб

Варіант 4	розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено за формульним підходом з подальшим співставленням із відповідними значеннями у порівнянні з медіанним значенням показника по відповідних групах населення.	- понад +50% від медіани у відповідній групі населення — високий рівень - від +15% до +50% медіани у відповідній групі населення — оптимальний рівень - +/-15% від медіани у відповідній групі населення — задовільний рівень - від -15% до -50% медіани у відповідній групі населення — низький рівень - менше -50% від медіани у відповідній групі населення — критичний рівень Критерій групування ТГ за кількістю населення аналогічний до варіанту 3
Варіант 5	розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено із використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна для оцінювання загальної сукупності територіальних громадах України	Оцінка фінансового стану коливається від -10 до 20 балів: - «≥ 10» означає «серед найкращих» - високий рівень - «5-9» визначає «кращих, ніж більшість» - оптимальний рівень - «1- 4» відображає «приблизно середина» - задовільний рівень - «(-4 до 0)» показує «гірше, ніж більшість» - низький рівень - «≤ -5» в діапазоні «серед найгірших» - критичний рівень
Варіант 6	розрахунок показників відповідної територіальної громади здійснено із використанням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна для оцінювання територіальних громад, згрупованих за чисельністю населення	Критерій групування ТГ за чисельністю населення аналогічний до варіанту 3. Критерій розподілу оцінки фінансового стану аналогічний до варіанту 5.

Джерело: складно автором на основі джерела [16]

ДОДАТОК Д

Шкала оцінки індикаторів період 2018 – 2021 роки

Індикатор	Період	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця	2018 - 2020	від 7500 грн	6000 грн – 7500 грн	до 6000 грн
	2021	від 7000 грн	5500 грн – 7000 грн	до 5500 грн
Видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця	2018 - 2020	від 9500 грн	7500 грн – 9500 грн	до 5500 грн
	2021	від 7000 грн	5500 грн – 7000 грн	до 5500 грн
Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця	2018 - 2020	до 500 грн	500 грн – 700 грн	від 700 грн
	2021	до 500 грн	500 грн – 650 грн	від 650 грн
Капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця	2018 - 2020	від 2500 грн	1500 грн – 2500 грн	до 1500 грн
	2021	від 1500 грн	500 грн – 1500 грн	до 500 грн
Рівень дотаційності бюджетів	2018 - 2020	від 5%	2,5% - 5%	до 2.5%
	2021	від 7,5%	3,5% - 7,5%	до 3.5%
Частка управлінських видатків	2018 - 2021	до 7,5%	7,5% - 10%	від 10%
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади	2018 - 2020	до 40%	40% - 50%	від 50%
	2021	до 60%	60% - 70%	від 70%
Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків	2018 - 2021	від 20%	10% - 20%	до 10%
Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету	2018 - 2021	від 25%	20% - 25%	до 20%

Джерело: [43, с. 11]

ДОДАТОК Е

Довідкова інформація щодо максимальних та мінімальних значень
показників фінансової спроможності територіальних громад

Індикатор	Максимальний показник	Мінімальний показник
Сума доходів загального фонду з розрахунку на 1 мешканця (без трансфертів), гривень/1 особу	58 265,8	1 098,6
Сума видатків загального фонду з розрахунку на 1 мешканця, гривень/1 особу	46 645,9	2 212,5
Сума видатків на утримання апарату управління з розрахунку на 1 жителя, гривень/1 особу	6 961,3	442,3
Сума капітальних видатків з розрахунку на 1 жителя, гривень/1 особу	41 161,8	25,9
Рівень дотаційності бюджету, %	62,5% (базова дотація)	-42,0% (реверсна дотація)
Частка управлінських видатків (співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету), %	86,9%	5,1%
Частка бюджетних видатків на оплату праці (питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету), %	95,4%	31,7%
Частка капітальних видатків бюджету (питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків), %	65,6%	0,3%
Сума видатків на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця, гривень/1 особу	2 403,4	26,6
Частка трансфертів у дохідній частині бюджету, %	85,9%	7,2%
Частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету (без трансфертів), %	84,4%	4,3%

Джерело: [16,]

ДОДАТОК Ж

Показники фінансової спроможності Чернівецької територіальної громади періоду 2018 – 2023 роки

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця, гривень/1 особу	5309.00	6009.00	6185.00	7250.20	9814.66	11877.00
Видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця, гривень/1 особу	8416.00	8175.00	6861.00	8148.40	9814.11	11658.10
Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця, гривень/1 особу	465.00	532.00	600.00	628.50	837.07	824.30
Капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця, гривень/1 особу	1916.00	1701.00	1507.00	2065.90	2342.49	4045.20
Рівень дотаційності бюджетів, %	0,02%	0.40%	0.40%	0.00%	0.24%	-1.10%
Частка управлінських видатків, %	8.80%	8.90%	9.70%	8.70%	8.53%	6.90%
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади, %	48.30%	54.30%	63.90%	62.30%	56.04%	51.40%
Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків, %	18.10%	16.70%	16.10%	19.00%	23.87%	25.10%
Видатки на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця, %	209.51	196.36	194.47	238.00	255.52	293.70
Питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету, %	18.54%	19.11%	25.39%	19.60%	14.70%	13.40%
Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету, %	26.20%	27.80%	26.50%	24.70%	26.18%	25.70%
Рівень фінансової спроможності	низький	низький	середній	середній	високий	високий

Джерело: розраховано автором на основі [11, 38, 42,].

The Certificate confirms 12 hours of remote work on the preparation of scientific paper. The organizing committee recommends to award a 0,4 ECTS credits for participant for being involved.

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference are available on a website:
<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/archive>

Certificate Number
Nb-2426102

Certificate of Participation

We are honored to present this certificate to

Anhelina Kharovska

for participation in the
 XVI International Scientific and Practical Conference
 SCIENTIFIC HORIZON IN THE CONTEXT OF SOCIAL CRISES
 held on November 26-28, 2024 in Tokyo, Japan.

and for publishing a scientific paper
**РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЧИННИК
 ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**